

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

«Українське студентство вищих шкіл Львова у ХІХ – на початку ХХ ст. »

Студенки 4 курсу, групи СОІ-42
напрямку підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (Історія)»

Дубровної Юлії Василівни

Керівник:

кандидат історичних наук, доцент

Кобута Степан Йосифович

Рецензент:

доктор історичних наук, професор

Райківський Ігор Ярославович

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1.Українські студенти Львівських університетів.....	7
Розділ 2. Активність студентів українських кафедр.....	18
Розділ 3. Боротьба студентів за українські університети.....	37
Розділ 4. Використання матеріалів дослідження бакалаврської роботи на уроках історії України.....	46
Висновки.....	55
Список використаних джерел.....	57
Додатки.....	65

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку Української держави потребує подальшої демократизації всіх сфер життєдіяльності суспільства. Особливої уваги вимагає вища школа, як місце формування майбутніх поколінь та інтелігенції. Студентство завжди було і є одним вагомим рушієм суспільно-політичних змін та виразником громадської думки, творцем нових цінностей та фундаментом становлення будь-якого громадянського суспільства. Підтвердженням цьому є Революція Гідності, Помаранчева революція, і в тому числі події XIX – початку XX століття.

Як відомо, в XIX – на початку XX століття Львів став одним із освітніх центрів не тільки Галичини, але й Центрально – Східної Європи. В XIX столітті в Львові почали активно формуватися заклади вищої освіти, відповідно до клопотання місцевого населення та, згідно із розпорядженнями центральних органів влади тощо. Сьогодні багато із цих закладів і далі функціонують та навчають молоде покоління. В той період, за умов малої чисельності української галицької еліти, студенти активно поповнювали ряди борців за національну ідею, а в окремі періоди і очолювали національний рух. Також, представники української студентської молоді досить часто виступала з постулатами, які лягали в основу національних концепцій українських політичних рухів, а згодом і партій.

Таким чином, тема дослідження українського студентства вищих шкіл Львова у XIX – на початку XX століття є актуальною для вивчення сучасної наукової спільноти. Результати дослідження допоможуть зберегти і примножити здобутки у реформуванні сучасної системи вищої освіти, а також виділити значення українського студентства в розвитку української вищої освіти та розбудови української держави XIX – початку XX століття. .

Стан теоретичної розробки проблеми. Різні аспекти українського студентства вищих шкіл Львова у XIX – на початку XX століття висвітленні у роботах таких українських дослідників як: Лукачівська І., Благий В., Гурак І., Кірдан О., Грицак Я., Бобров В., Грицак Я., Трибулькевич К., Іздебська В., Качмар В., Колесник І., Ганіткевич Я., Бабіна О., Райківський І, Клименко Н. та

інші. Так, наприклад, основні особливості функціонування закладів вищої освіти України XIX – початку XX століття висвітлюються у публікаціях Фадєєва В., Крижка В., Паскар В, Шаравари Т., Зеленської Л., Золотухіної С. тощо.

Наукове дослідження українського студентства та його діяльності в XIX – початку XX століття, зокрема головні національні ідеали тогочасної молоді ставили об'єктом дослідження Ю. Старосольського, котрі він опублікував у своїй праці «Молода Україна». Принципове значення для розуміння національно-політичних ідеалів, якими керувалися українські студенти, мають також праці В. Янева та А. Животко, присвячені видавничій справі студентського руху.

Грунтовне дослідження, яке охоплює значну частину актуальних для дипломної роботи проблем, підготував сучасний канадський історик Дж.-П.Химка. У монографії «Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860 – 1890 роки)» ним відтворено процес зародження радикального напрямку львівського студентського руху, його еволюцію включно до заснування РУРП та показано місце студентства у цих процесах. Низку праць, що стосуються діяльності студентства на початку XX століття, написав В.Благий. У них автор висвітлив окремі аспекти політичної діяльності не лише львівського студентства, але й студентства усієї Східної Галичини.

Знаковою є монографія І. Гурака «Молода Україна»: студентство в суспільно-політичному житті Галичини (60-ті роки XIX - початок XX століття). У монографії досліджуються умови, за яких українське студентство включилося у суспільно-політичне життя Галичини; аналізується місце студентів у творенні та діяльності народовської і радикальної течій. Подано детальний аналіз національно-політичних напрямків у студентському середовищі; з'ясовано роль, яку відіграли студенти у діяльності галицьких політичних партій, у виборчих кампаніях; розкрито участь студентської молоді у боротьбі за відкриття у Львові українського університету та впровадження демократичного виборчого законодавства. Досліджуються умови, за яких українське студентство

включилося у суспільно-політичне життя Галичини, коли студентство стало не лише рупором спільно-політичний подій, але й активним розробником української національної ідеї.

Об'єктом дослідження є українське студентство закладів вищої освіти України в XIX – на початку XX століття, відображення ідеї української освіти в тогочасному суспільному житті.

Предметом дослідження є навчальна, суспільна, громадська діяльність українських студентів вищих шкіл Львова у XIX – на початку XX століття та перспектив використання напрацьованого матеріалу у навчально-методичній роботі в школі.

Метою роботи є розгляд і аналіз українського студентства вищих шкіл Львова у XIX – на початку XX століття. Реалізація поставленої мети обумовлює необхідність вирішення наступних **завдань**:

- дослідити теоретико-методологічні аспекти дослідження українського студентства Львівських університетів;
- визначити особливості активності студентів українських кафедр;
- з'ясувати характерні особливості боротьби студентів за українські університети;
- охарактеризувати діяльність українського студентства вищих шкіл Львова у XIX – на початку XX століття;
- визначити основні форми і методи використання матеріалів дослідження на шкільних уроках з історії України та суспільствознавчих предметів.

Методологічна основа дослідження покликана забезпечити комплексне дослідження українського студентства вищих шкіл Львова. Для вирішення поставлених завдань був проведений теоретичний аналіз наукової літератури та історичних джерел. Для досягнення поставленої мети в роботі використовувалися загальнонаукові і специфічні методи дослідження. Для опису активності студентів українських кафедр було використані методи аналізу і синтезу, методи систематизації та класифікації тощо. Для аналізу діяльності українського студентства вищих шкіл Львова застосовувались методи наукового узагальнення, методи дедукції та індукції

тощо. Все дослідження здійснювалось на основі принципів об'єктивності та науковості.

Наукова новизна полягає в тому, що автором зроблена спроба комплексно опрацювати і систематизувати доступний матеріал по українському студентству вищих шкіл Львова у XIX – на початку XX століття, на основі здобутого матеріалу здійснити аналіз основних тенденцій методики використання матеріалів дослідження бакалаврської роботи на уроках історії України.

Практичне значення полягає в тому, що опрацьований і систематизований матеріал по українському студентству вищих шкіл Львова у XIX – на початку XX століття може бути використаний при підготовці до семінарських занять з історії, історії України, історії вищої школи України, політології, етнополітології, етноісторії тощо. Також цей матеріал може бути використаний при підготовці наукових публікацій та при підготовці виступів на наукові конференціях.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг бакалаврської роботи - 76 сторінок, список використаних джерел містить 80 найменувань.

Розділ 1.

Українські студенти Львівських університетів

На межі XIX–XX століття Львів став одним із впливових та престижних освітніх центрів не тільки Галичини, але й Центрально-Східної Європи. Починаючи від другої половини XIX століття, на прохання місцевого населення місцевими органами приймалася низка розпоряджень, щодо створення цілого ряду вищих навчальних закладів, які не дивлячись на довгий період становлення досі успішно функціонують, а також продовжують визначати тенденції сучасної вищої освіти.

У другій половині XIX століття головним освітнім і науковим центром Галичини став Львівський університет. Освітній заклад із 1851 року розташовувався на сучасній вулиці М. Грушевського і тільки наприкінці століття, згідно з проектом Ю. Браунсойна, споруджено окремі корпуси для хімічного, геолого-мінералогічного і фармакологічного інститутів, згодом – корпус для медичного факультету (сучасна вулиця Пекарська) та фізичного інституту (1897 року)[17,с.196]. В той період керівництво університетом здійснював колегіальний орган — академічний сенат (ректор, проректор, декани, представники факультетів, секретар). Таким же чином здійснювалося керівництво факультетами, де рада професорів складалась із декана, продекана, професорів і двох виборних представників від доцентів. За своєю структурою навчальний заклад поділявся на інститути та кафедри[12,с.208]. Окрім бібліотеки, у 1894 році розпочав роботу університетський архів, де зберігалася університетська документація із 1848 року[1].

Важливим для університету був правничий факультет. Медичний факультет було відкрито за розпорядженням імператора Австрійської імперії і короля Богемії Франца Йосифа I тільки у 1894 році[12,с.36]. Дозвіл на викладання в університеті надавався тільки після отримання кандидатом звання доктора наук.

Слід зауважити, що наприкінці XIX століття Львівський університет мав перспективу стати форпостом української науки, проте такий хід подій аж ніяк не влаштовував польські політичні кола, котрі всіма силами намагалися

перешкодити доступу українців до освітнього закладу, а що найгірше, прагнули здійснити трансформацію університету виключно на польський лад. Дана тенденція стала очевидною тоді, коли очільником кафедри загальної історії став поляк К. Ліске, кафедри польської історії — Т. Войцеховський, кафедри історії польського права — О. Бальцер, а кафедри австрійської історії — Л. Фінкель. [1].

Як і в будь-якому іншому університеті, студенти Львівського університету були доволі різними та неоднорідними, таким чином поділяючись на: звичайних (ординарних) студентів; незвичайних (екстраординарних) студентів; вільних слухачів, які за домовленістю із викладачами відвідували лекції. Тривалість навчання на всіх факультетах складала чотири роки, окрім медичного, де навчання тривало п'ять років (за винятком фармацевтичного відділу, де навчалися від двох до трьох років). Навчальний рік складався із двох семестрів: зимового (жовтень-березень) і літнього (квітень-липень)[12,с.37].

У 1851 році в університеті навчалось 699 студентів (на юридичному факультеті 302 особи, філософському – 89, теологічному – 308), у 1890–1891 навчальному році їх було вже 1255 (відповідно 683, 189, 358 осіб), у 1900–1901 навчальному році – 2060 студентів (відповідно 1284, 309, 340 і медичному – 127 осіб), у 1913–1914 навчальному році – 5871 студент. [12, с. 36–37].

Заснування Львівського медичного університету в більшій мірі відбулося завдяки Львівському університету. Зокрема, у 1891 році в останньому було створено комісію для розгляду питання заснування медичного факультету, де головував віце-президент крайової шкільної ради, М. Бобжинський[1]. Урочисте відкриття факультету відбулося у 1894 році, що ознаменувало початок нової сторінки в історії української медицини. Упродовж наступних років факультет динамічно розвивався: відкрито 17 кафедр, збільшувалася кількість професорсько-викладацького складу (для прикладу, у нараховувалося 14 професорів, 12 доцентів і 14 асистентів)[12,с.38]. Якщо на перший курс приймали спочатку не більше 15–20 студентів, згодом їх кількість сягнула 100 [15]. Збільшення кількості студентів-медиків стало причиною численних

звернень громадськості Львова до органів центральної та місцевої влади з проханням відкрити окремий медичний заклад у столиці Галичини [1].

Зусиллями місцевої громадськості, було видано декрет імператора Франца-Йосифа I від 27 грудня 1880 року, згідно із яким у Львові відкривалась цісарсько-королівська ветеринарна школа [20,с.23]. Школа знаходилася на території сучасного факультету ветеринарної медицини і складалася з головного корпусу, коінік-стаєць, прозекторію та кузню, також функціонувала шкільна бібліотека [23]. Першим директором школи став П. Зайфман [18,с.16]. Передбачалося, що заняття у школі будуть здійснюватись польською мовою, а дипломи та свідоцтва школи кування коней, які видавалися б Львівською ветеринарною школою, за своїми правами повинні бути рівнозначними з свідоцтвами і дипломами Віденського ветеринарного інституту. З приводу керівництва школою зазначалось, що управлінням нею має займатися професор, якого подавала на затвердження цісареві рада професорів[1]. Остання також призначала на посади ад'юнктів та асистентів. Інших службовців призначало намісництво [20,с.25].

Постановою від 1896 року Львівській ветеринарній школі з 1 жовтня 1897 року надано статус вищої школи (академії) із відповідним збільшенням штату викладачів і щорічного фінансування[18,с.17]. Від 1909 року ректор обирався серед професорського складу терміном на два роки. Першим обраним ректором Львівської ветеринарної академії став професор Й. Шпільман[1].

З початку XX століття відкривалися і перші кафедри, зокрема, кафедра рільництва й рослинництва, кафедра сільської адміністрації, кафедра сільської інженерії тощо. Саме заснування цих кафедр надало можливість здійснити трансформацію академії в один із ключових центрів аграрної науки Галичини, а також і Східної Європи.

Перша світова війна перервала розвиток університету, функціонування якого відновилося в міжвоєнний період XX століття, але у складі Львівської політехніки. «Довгий час вважалося, що витoki Національного університету «Львівська політехніка» сягають 1844 року, коли австрійський уряд заснував у Львові Технічну академію, – зауважували дослідники – Однак академія виникла

не як новостворена закладу, а як навчальний заклад, створений на базі вже існуючого Реального училища. Тому, враховуючи, що в 1844 році був не новий навчальний заклад, а реорганізований, слід розпочати відлік історії Львівської політехніки. з витокami: з часів Реальної школи у Львові[18,с.33].

Цісарсько-королівська реальна школа у Львові заснована у 1816 році і була орієнтована на випускників нормальної школи. Вона давала технічні знання і в освітній сфері протиставлялася класичним дисциплінам. Учні отримували знання з так званих «природничо-математичних дисциплін» (креслення, рисунок тощо)[20,с.37]. У 1844 році школу було перетворено в Технічну академію, що в свою чергу надало можливість у 1863 році реорганізувати її на вищий навчальний заклад [1]. Першим ректором академії було обрано Ф. Стжелецького (1872–1873 роки). На той час в навчальному закладі функціонували три кафедри (нарисної геометрії; теорії та механіки машин; будівництва залізниць, мостів і доріг). Пізніше також було створено кафедру геодезії, кафедру машинобудування і кафедру хімічних технологій[18,с.49].

На жаль, характерною ознакою всіх вищих навчальних закладів Львова того часу є надзвичайно мала кількість українців серед професорського складу. Як зазначають Р. Зікевич та О. Жук, «на початку XX століття Львів став авторитетним центром європейської науки. В усіх його соціально-культурних і техніко-економічних змінах активну участь брали учені та випускники Політехнічної школи. Різке збільшення кількості студентів сприяло подальшій підготовці високоосвічених кадрів інтелігенції» [22].

Високоосвічену інтелігенцію готувала і Державна торговельна школа у Львові. 8 вересня 1899 року на прохання Міністерства віросповідань і освіти імператор санкціонував створення у Львові Державної торгової школи (приміщення будівлі Українського драматичного театру ім. М. Заньковецької). У цьому ж указі зазначено, що школа мала відкритися 1 жовтня 1899 року. Згодом її навчальні плани були затверджені і її призначили тимчасовим директором професора А. Павловського. [18,с.49]. У 1902 році Вища торговельна школа набула статусу академії [1]. «У торговельних колах академія

мала добру репутацію, про що свідчила велика кількість охочих вступити до цього навчального закладу, – констатують науковці. – Так, на вечірньому курсі для дорослих щорічно бажало навчатися більше осіб, ніж академія могла прийняти. Найбільші банки зверталися до керівництва навчального закладу з проханням відкрити професійні курси або встановлювали стипендії, які мали отримувати фахово підготовані кадри [20,с.51].

В XIX- на початку XX століття в зв'язку із бурхливим розвитком вищої освіти відбувся значний виріст рівня політичної активності серед українських галичан, зокрема студентів беручи початок із 60-х років XIX століття. На перших порах представники дорослої інтелігенції, які утворювали старорусинський табір, а також організована студентська молодь, яка була об'єднана у народовській громаді «Молода Русь» на підґрунті лояльності до династії Габсбургів, а також у спільному протистоянні із всездозволеністю поляків у Галичині здійснювали спільну діяльність[28,с.67].

Однак з плином часу більша частина української інтелігенції пройшла переоцінку свого світогляду в сторону проросійських ідей. Завершився даний процес у другій половині 1860-х років, коли очільники старорусинської течії, а вслід за ними й інертна більшість інтелігенції перейшла на бік русофілів[28,с.69]. Відсторонювалась від процесу зросійщення тільки народовська громада. Варто зауважити, що ледь не до кінця 1860-х років вона в своїй переважній більшості була представлена, а в певні періоди часу і очолювалась студентами теологічного та світських факультетів Львівського університету. Представники громади, на противагу старорусинам-русофілам, орієнтувалися не на східнослов'янський простір, а виключно на українські території[32,с.291].

Саме з Наддніпрянської України народовська громада отримала ідейну підтримку і частково фінансову допомогу. Національні ідеали, проповідувані на Наддніпрянщині членами Кирило-Мефодієвського братства, склали основу світогляду ранніх народовців. Особливо значний вплив на народовську молодь справила творчість Т.Шевченка, з якої вони запозичили антиросійське спрямування, повагу до простого народу та його мови[18,с.78].

Саме твори Т. Шевченка, а згодом і тісні контакти з поляками-хлопоманами, які емігрували із Російської Імперії до Галичини сприяли розвитку студентів-народовців у сфері дослідження галицького селянства, а також його просвіти[18].

Народовці зразка 60-их років XIX століття фактично були галицьким аналогом наддніпрянського «хлопоманства». На цьому підґрунті серед народовців та старорусинів все більше і більше наростало протистояння. До особливої гостроти у відносинах між обома течіями дійшло в другій половині 1860-х років[28,с.88]. З одного боку, це зумовлено зростанням серед інтелігенції популярності русофільських ідей, а з іншого – чітко вираженою антиросійською позицією, яку займали народовці. Наприклад, ще в 1863 році у народовській пресі починали з'являтися матеріали з яскраво вираженою антиросійською риторикою, а у 1865 році один з лідерів «Молодої Русі» К. Климкович представив політичну програму народовців, в якій Австрійській імперії відводилась роль своєрідного об'єднувача усіх слов'янських земель[28,с.91-92].

До появи «Просвіти» народовці не мали у своєму розпорядженні жодної установи. В зв'язку з цим, у якості центрів довкола яких відбувалося їх об'єднання слугували редакції газет. У переважній більшості подібні органи, які засновувались студентами існували дуже короткий період часу, починаючи від кількох місяців, а що найбільше до кількох років[32,с.290].

Тим не менш, замінюючи один одного, вони фактично надавали народовцям сприятливі умови для пропагування своїх ідей, цінностей та поглядів впродовж 60-х років XIX століття, а також унеможливили протистояння зростанню проросійських настроїв[1]. Окрім цього, часописи послужили своєрідним підручником з національно-патріотичного виховання, яке велося у провінційних осередках народовського руху – гімназійних громадах. З цих таємних організацій, створених за сприяння «старшої» (уданому випадку студентської) львівської громади, виходили діячі, які в майбутньому очолювали політичний галицьких українців. Студентська молодь відіграла важливу роль у

творенні товариства «Просвіта». Однак ця організація не стала головним осередком студентського руху[18,с.101].

Вже наприкінці 1860-х років студенти спрямовували свої основні зусилля на створенні нового осередку їхнього наукового, культурного та товариського життя. Внаслідок чого, вже у 1871 році утворилися два українські студентські товариства: «Академічний кружок» і «Дружній лихвар»[37,с.56]. До першої організації здебільшого входили прихильники проросійської орієнтації (у невеликій кількості долучилися також студенти - рутенівці, які орієнтувались на Австро-Угорщину, крім того, вважаючи галичан окремим народом). Друга організація ставила собі за головну мету здобути матеріальну підтримку серед своїх членів, а саме русофілів та народовців. Однак згодом відбувся остаточний розподіл, в результаті якого русофіли перейшли до складу «Академічного кружка», а народовці залишились у «Дружньому лихварі»[37,с.57].

Таким чином, поява вище названих організацій засвідчила, що на противагу 1860-м рокам, коли молодь фактично уособлювалася з народовським рухом та перебувала в опозиції до русофілів, наступне десятиліття в середовищі молоді та студентства було представлене прихильниками обох течій.

Вже в 1870-х роках в львівському студентстві додалася ще одна течія радикалів, котра постала поряд із русофілами та народовцями. Як і раніше, русофіли об'єднувались в «Академічному кружку», проте слід зазначити, що влітку 1877 року з організації були виключені усі активні супротивники русофільської ідеології. В зв'язку із детальними перевірками у процесі прийняття нових членів до товариства, а також із дискредитацією організації під час «процесу О. Грабар» «Академічний гурток» зазнав серйозного спаду[45,с.35]. Товариству не тільки не вдалося повернутися до рівня популярності серед студентства, який був у середині 70-х років XIX століття, але й взагалі знайти бодай якусь підтримку серед молоді. Таким чином, найвпливовішою організацією серед львівського студентства у 1880-их роках стало товариство «Академічне братство» (до 1882 року «Дружній лихвар»), яке об'єднувало довкола себе молодь та студентів народовського спрямування[18,с.103].

Проте з часом радикальні ідеї підтримувались все більшою кількістю членів товариства, що призвело до того, що в 1887 році прибічники даного політичного напрямку опинились на чолі «Академічного братства». Наприкінці 80-х років XIX століття серед радикального крила товариства простежувалося чітке розмежування на «драгоманівців» і «марксистів»[45,с.35].

Перевага студентів-соціалістів послугувала початком нового етапу житті як українського, так і польського студентства. У цей час серед їх членів на перше місце вийшли соціальні питання, у зв'язку з чим, національні інтереси відійшли на другий план.

Водночас із зміною ідейних переконань українського студентства відбулася також і зміна характеру його діяльності. Зокрема, якщо ще до середини 1880-х років українські студенти в більшій мірі звертали увагу на літературну та наукову діяльність, то в другій половині акценти змістилися у бік суспільно-політичної площини[18,с.105]. Студенти брали активну соціально-політичну участь, зокрема у робітничому, селянському рухах, а також займались організацією зборів на захист своїх академічних прав та свобод.

Наявність у суспільстві прихильників радикальних і народницьких течій, в той же час гостре протистояння радикальної партії і старших народників привели до виходу в 1891 році з «Академічного братства» студентів-народників. Переважно численні радикали, вони не хотіли погодитися на роль опозиції, тому на початку 1892 року заснували окреме товариство під назвою «Ватра»[18,с.109]. За доволі короткий період часу із залученням матеріальної та моральної цій організації вдалося зайняти провідні позиції з-поміж українських студентських товариств.

Проте вже з середини 1890-х років у діяльності товариства настав період спаду. Паралельно із тим, «Академічне братство» втратило доволі значну частину своїх членів, в зв'язку із чим перебувало у ще більш напруженому становищі, яке підкріплювалось також і фінансовими негараздами[50].

Крім того, керівні члени товариства, будучи водночас активними членами РУРП, багато часу приділяли політичній роботі, що виходила за межі діяльності студентського товариства. Ці обставини, а також зниження напруженості між

народниками та радикалами призвели до злиття «Ватри» та «Академічного братства» та утворення спільного товариства під назвою «Академічна громада»[18,с.111].

Тільки незначна частина української студентської молоді, що брала участь у товариському та суспільному житті, не входила в «Академічну громаду». Це були прихильники русофільських ідей, які гуртувалися в «Академічному кружку»[50]. Між ними та «старшими» русофілами упродовж 90-х років XIX століття не було цілковитого взаєморозуміння, однак незважаючи на низку розбіжностей і суперечок це не переросло до серйозних конфліктів. Така ситуація була зумовлена значною фінансовою залежністю студентів від своїх старших наставників. Окрім того за умов, коли русофільські ідеї втрачали свою популярність серед галичан, як «молодим» русофілам, так і їхнім старшим наставникам вкрай необхідною була взаємопідтримка. Активна політична позиція, відкрита демонстрація своєї прихильності до Росії дали підстави крайовій владі на початку 1894 році розпустити товариство[56,с.18].

Наприкінці того ж року студентськими потугами вдалось створити нову організацію, яка мала назву «Друг» та була фактичною ідейною наступницею «Академічного кружка». На початку 90-х років українське студентство проявило себе і в тому плані, що з його середовища літом 1890 року вийшла ініціатива до заснування РУРП[56,с.19].

Окрім цього, у перші роки існування партії представники студентства складали абсолютну більшість. Одразу ж після заснування партії у ній відбувся поділ на дві групи: «старших», які базувалися на засадах народницького соціалізму, а щодо національного питання виступали за федералістичну концепцію та «молодих», які намагалися поєднати марксистський світогляд у соціальній сфері із вимогою заснування самостійної української держави. Не дивно, що остання група була представлена саме студентами. Такі відмінності стали причиною частих суперечок між «старшими» та «молодими». Однак, якщо ще на перших порах завдяки консолідації заради спільного протистояння проти «нової ери», партія ще зберігала свою внутрішню єдність, то з початком

1893 року відносини всередині РУРП стали дедалі більше напруженими[63,с.145].

Досягти бодай якогось хиткого і короткотривалого примирення між «молодими» і «старшими» в партії вдалося тільки в 1895 році. Крім того, після смерті М. Драгоманова, а також публікації доробку Ю. Бачинського «Україна irredenta» у програму радикальної партії було включено постулат незалежності українських земель, чого «молоде» крило партії домогалося ще від 1890 року[70,с.102].

Одночасно з відмінностями, які існували між «старшими» і «молодими», спостерігалися відмінності в поглядах і серед самих «молодих». Зокрема, представники віденської «Січі» робили більше уваги на національному моменті, а радикали «Академічного братства» – на соціальному[18,с.121].

Заснування в кінці 90-х років XIX століття таємної організації «Молода Україна», а також початок активної боротьби за відкриття українського університету у Львові слугували зародженням нового етапу в житті українського галицького студентства. На початку XX століття в Галичині відбулося помітне посилення політичних процесів. На цьому тлі відбулося значне пожвавлення суспільно-політичної діяльності студентів. Насамперед це стосується боротьби за український університет. З вимогою студентів відкрити у Львові український вищий навчальний заклад цей випадок поступово став справою всіх галицьких українців. Пов'язані із нею заходи, які постійно проводилися студентами, підбурювали українських парламентарів до активних дій, також відігравали роль консолідації всіх верств галицького суспільства[1].

Значного впливу студентство набувало напередодні виборів. Молодь брала активну участь у процесі виборчих кампаній до Галицького сейму чи Рейхсрату, співпрацюючи із різними представниками українських партій, а також вагома кількість студентів перебувала агітаторами цих партій. Більше того, беручи початок від 1905 року і завершуючи укладенням українсько-польського компромісу, українське студентство продовжувало свою активну діяльність, переслідуючи мету з популяризації та підтримки ідеї реформації виборчої системи імперії шляхом впровадження рівного, загального, таємного і

безпосереднього виборчого права[63,с.160]. Станом на початок XX століття українські студенти відігравали важливу роль у діяльності політичних партій. Насамперед, це стосується Української соціал-демократичної партії, яка виникла на рубежі XIX – XX століття, не маючи достатньої кількості визнаних у широких колах діячів, на перших порах в більшій мірі поповнювала свої ряди за рахунок активного студентства[69,с.235].

Отже, як висновок, слід зазначити що українське студентство у Львові у XIX – на початку XX століття характеризується неабиякою активністю, не лише в дослідницько-науковій сфері, але й в сфері суспільно-політичних відносин. Так, студентство активно долучалося до тогочасних суспільно-політичних течій та рухів, утворюючи власні організації. Так, наприклад, на противагу 1890-м рокам, коли розходження у політичних поглядах серед студентів привели до появи товариства «Ватра», на початку XX століття студентами проводилась велика кількість спільних, добре організованих акцій, зокрема вони стали активними членами перших політичних партій, зокрема тої ж УСДП, заснованої саме у Львові.

Розділ 2.

Активність студентів українських кафедр

В XIX – на початку XIX століття національна інтелігенція стала впливовою інтелектуальною силою, здатною спрямовувати культурний поступ нації й вести її за собою. Почався активний розвиток освіти, культури та громадсько-політичних процесів в Львові. Активно кристалізувалася самосвідомість української нації, яка ставила на порядок денний нові й нові національно-культурні завдання. Важливим елементом цього процесу стали активісти з українських кафедр тогочасних закладів вищої освіти. Їх діяльність стала вагомим внеском у розбудову української національної думки та українського національно-визвольного руху[66,с.23].

В другій половині XIX – на початку XX століття при університетах Львова почали активно відкриватися українські кафедри. Наприклад, в 1949-му році при Львівському університеті було засновано кафедру української мови та літератури. Її завідувачем став Яків Головацький, котрий невдовзі у 1863-1864 роках займав посаду ректора цього університету[1]. В 18080-1884 роках постала хвиля протестів студентів, котрі вимагали відкриття нових кафедр із українською мовою викладання. Внаслідок цих витупів та діяльності українських діячів, у 1894 році з дозволу австрійського імператора при Львівському університеті було відкрито так звані «другу кафедру світової історії з особливим прийняттям до уваги історії Східної Європи». Керівником цієї кафедри було призначено М. Грушевського. А в 1900 році було відкрито кафедру української літератури при Львівському університеті[60,с.25].

Громадсько-політична, культурна та освітня активність студентів українських кафедр сьогодні представлена такими відомими діячами як І. Франко, А. Чайківський, К. Левицький, О. Терлецький, В. Барвінський, О. Барвінський та інші.

Так, наприклад можна розглянути першим А. Чайківського та його активність в українському національному русі Галичини в 70-х – 90-х роках XIX століття. Слід почати з того, що А. Чайківський з самого дитинства був сиротою, виховували та ростили його опікуни, корі змушували його багато та

важко працювати над власною освітою та загартовувати характер. Народився Андрій 15 травня 1857 року в сім'ї дрібного шляхтича-службовця в місті Самборі, що належало до королівства Галичини та Володимирії — Австрійської імперії, сьогодні це Львівська область[54,с.38].

А. Чайківський під час свого навчання в гімназії швидко засвоїв ключові особливості народовського (українофільського) світогляду, завдяки своїй кмітливості та великій допитливості, зацікавленістю історією українського козацтва, не менш важливим був вплив авторитету вчителя-народовця, а одночасно також і відсутність впливу на нього з боку старорусинів чи полонофілів. Проте народовські переконання А. Чайківського були хоч і непохитними, але доволі загальними і неструктурованими[54,с. 40-41].

За період навчання в Самбірській гімназії з 1874 по 1877 роки він брав активну участь у роботі народовської «Громади» при гімназії. Якщо у 1877 році А. Чайківський був пригнічений станом українського громадського руху у Львові, то вже згодом у 1879-1881 роках став одним з його найбільш активних учасників. Проте, як це було характерно для будь-якої молодого людини, він досить часто схилявся перед старшими і авторитетнішими діячами, що посилювалось несформованістю чітких політичних переконань[54,с.41]. У результаті це привело до глибокої ідейної залежності А. Чайківського від «старшого» крила народовців, а також набуття консервативних поглядів.

По завершенню навчання в гімназії він вступив до Львівського університету на філософський факультет. 1881 року став співзасновником «Кружка правників», крім того, очолював доволі відому на той час студентську організацію «Дружній лихвар», а також знайшов підробіток за невелику зарплату в товаристві «Просвіта». За період навчання в Львівському університеті А. Чайківський набув організаційного досвіду, оскільки головував у студентському товаристві «Дружній лихвар» у 1879–1880 роках, остаточно запевнився у своїх ідейних поглядах і став доволі відомою особою та званою серед народовців Львова, а також української студентської громади[54,с.42]. Його національна свідомість у протиставленні з більшістю русинів на той час вже була чітко сформованою та виразною, оскільки він в повсякденному житті

називав себе українцем, але в політичному житті русинів та його майбутніх перспективах розвитку він орієнтувався доволі слабо і не мав чітко визначеної власної позиції[47,с.137].

У межах другої половини 80-х–першої половини 90-х років XIX століття він не тільки набув свого першого досвіду громадської роботи на рівні регіону, а й доволі швидко зміг стати одним із лідерів українців Бережанщини та сусідніх повітів[7,с.138]. Водночас, розпочав роботу у якості адвоката у Бережанах з 1890 року, був активним прихильником польсько -української угоди 1890 року, а також кандидатом у послы до Державної Ради на виборах 1890 і 1891 років[55,с.45].

Суспільно – політичні переконання А. Чайківського від періоду навчання в університеті в загальному майже не змінилися, проте деякі зміни все-таки були помітними. Зокрема, це стосується поглядів на співпрацю із старорусинами — якщо ще у Львові він був непохитним противником такої співпраці, то вже у Бережанах поступово починає усвідомлювати необхідність такого зближення[35]. Однією із причин такої зміни у переконаннях була доволі мала чисельність народовців на теренах Бережанщини, які в свою чергу без підтримки старорусинів не мали змоги успішно захищати свої національні інтереси. У порівнянні із гімназійно-університетським періодом, після переїзду до Бережан А. Чайківський був вимушений більше спілкуватися з селянами, що в свою чергу призвело до трансформації його у «хлопського адвоката». Це все підштовхувало його до становлення в якості організатора громадського руху всіх українців Бережанщини без прив'язки до партій і соціального статусу[54,с.45].

Варто зазначити, що діяльність організатора акцій була доволі не легкою справою, оскільки все ускладнювалось консерватизмом і повною апатією української інтелігенції, а також неосвіченістю селянства. Доводилося починати з малого – індивідуальних розмов із селянами, священиками, неперіодичних зборів та віч. В той же час варто було узгоджувати свої майбутні дії з авторитетними місцевими діячами, які в своїй переважній більшості були дуже консервативними і нерішучими. Безперечним є той факт, що Чайківський

підтримував тісні контакти із керівниками народовців у Львові і дотримувався їх інструкцій. Варто зауважити, що на той час він не вирізнявся якимось оригінальним стратегічним мисленням і не генерував нових ідей, хоча, певна річ, був змушений діяти як фактичний керівник громадського руху регіонального рівня, а тому володів певною свободою дій і зміг себе проявити як доволі успішного тактика. Зокрема, це проявилось під час налагодження співробітництва між народовцями і старорусинами після 1891 року[7,с.139].

Відносини А. Чайківського із представниками влади (староство, повітова рада) на Бережанщині, досить перспективні та багатообіцяючі спочатку, погіршились після його відмови підтримувати політику «нової ери», хоча не перейшли у протистояння між сторонами[35]. Він переконався у абсолютній безнадійності польсько-української угоди після виборів до Державної Ради 1891 року, коли бережанські поляки не тільки виступили проти його кандидатури (хоча на той час А. Чайковський постійно агітував за міжнаціональну згоду та лояльне відношення українців до влади), а загалом, демонстративно наголошували на своєму небажанні співпрацювати з українцями як із рівноцінними партнерами. Після цього, А. Чайковський повернувся до співпраці з старорусинами, а також розпочав працювати над організацію мережі українських товариств на Бережанщині[1].

Також, слід зазначити, що А. Чайковський активно працював в багатьох громадських організаціях та товариствах як «Просвіта», «Рідна школа», «Січ» та інших товариствах, зокрема: культурно-мистецьких, антиалкогольних, фінансово-кредитових тощо. Крім того, він був повітовим організатором Української національно-демократичної партії (УНДП), а також працював повітовим комісаром Західно - Української Народної Республіки (ЗУНР) у Самборі[54,с.42].

А. Чайківський володів великим авторитетом серед галицьких українців як громадсько-політичний діяч, публіцист та письменник; відомий також і за межами Галичини, зокрема, на Наддніпрянській Україні. Більше того, його громадсько – політична діяльність має неоціненне значення як складова частина українського національного руху на теренах Галичини[35].

Наступним можна виділити державотворця Костя Левицького. Народився він 18 листопада 1859 року у містечку Тисмениця (сучасна Івано-Франківська область). Народився він в сім'ї священика УГКЦ, наслідника шляхтичів родового гербу Рогаля. Свої перші кроки у державотворенні Кость Левицький здійснив ще навчаючись на юридичних факультетах Львівського та Віденського університетів, де зарекомендував себе як активного громадського діяча, а також став одним з ініціаторів заснування правничого гуртка, що є фактично першим професійним об'єднанням українських правників на тогочасних теренах Західної України [48,с.19].

Доповідь Левицького «Про Руську правду», зачитана на засіданні гуртка, була опублікована в журналі «Зоря» 1882 року. Гурткова діяльність була тісно зв'язана з заснуванням української юридичної термінології, яку було довершено у виданому німецько-українському юридичному словникові 1893 року. Одразу після завершення навчання К. Левицький відкрив у Львові власну адвокатську колегію, закарбувавшись у пам'яті тим, що був одним із перших, хто став писати скарги і подання до суду українською мовою[48,с.11].

Активна громадська діяльність Костя Левицького бере свій початок із товариства «Просвіта», де він виступив ініціатором трансформації «Просвіти» з просвітнього товариства на просвітньо - економічне, створивши її новий статут у 1890 році. Окрім цього, він приймав активну участь у заснуванні ряду інших українських громадських інституцій, серед яких можна виділити: першого на західноукраїнських землях споживчого кооперативу «Народна торгівля»; товариства українських ремісників «Зоря»; Крайового союзу ревізійного; Крайового союзу кредитового тощо[1]. Активна громадянська позиція та досвід, набутий ним у процесі роботи в канцелярії Львівського воєводського управління надали можливість для початку активної участі К. Левицького в політичному житті країни. Його усвідомлення необхідності боротьби за інтереси українців, а також заснування певного органу, який зміг би представляти думку більшості, послугувало основою до заснування Української національно-демократичної партії, яку він сам і очолив[35].

Як відомо, друга половина XIX століття стала добою подальшого утвердження ідеї соборності України. Переслідування та утиски української культури в Росії сприяло передачі матеріальних засобів і великої моральної підтримки з Наддніпрянської України українцям Галичини[48,с.11].

У цей період часу учнівська молодь масово почала засновувати гуртки. Про такі спроби утворення учнівських гуртків свого часу писав І. Франко: «Учні Дрогобицької гімназії в другій половині 60-х і в першій половині 70-х років поза школою жили зазвичай у гуртках, за винятком тих місцевих жителів, які жили своїми сім'ями і переважно не втручалися в клубне життя. Жили іноземці. на квартирах («станціях») здебільшого в різних околицях міщан і міщан, і за тими квартирами утворювалися гуртки між ними... Формально серед старшокласників у моєму класі не було гурткових організацій»[50].

Іван Франко народився 27 серпня 1856 року в присілку Війтова гора села Нагуєвичі Самбірського округу Королівства Галичини та Володимирії [55,с.5].

У 1875 році, він завершив навчання у Дрогобицькій гімназії з похвальним свідоцтвом зрілості. Згодом, вступив до Львівського університету на філософський факультет, де вивчав у першу чергукласичну філологію та українську мову й літературу. Згодом, І. Франко став членом «Академіческого Кружка», який гуртував довкола себе москвофільську молодь[55,с.7]. Тогочасна українофільська молодь гуртувалася навколо товариства «Дружній Лихварь». «Академіческий кружок» видавав студентський журнал «Друг». До редакції журналу І. Франко надсилав свої окремі поетичні та прозові твори ще відтоді, коли був учнем гімназії в Дрогобичі. В свою чергу «Друг» їх публікував. Цілком очевидно, що після вступу до університету, І. Франко привіз із собою доволі велику кількість своїх літературних творів, які мав амбіцію надрукувати у журналі[50].

Під впливом ідей Михайла Драгоманова, а також листів до редакції «Друга», які публікувалися в даному журналі в 1875 і 1876 роках, здійснилась велика ротація серед членів «Академічного Кружка». Переважна більшість з них перейшла на українські позиції, а вже в 1876 році на загальних зборах взяла під своє крило «Академічний Кружок», в свою чергу журнал «Друг» змінив мову

друку на чисту українську мову. Важливу роль у розвитку подій навколо «Акаміческого Клуба» відіграв Іван Франко. У журналі «Друг», він публікував свої перші оповідання з бориславського циклу, повість «Петрії і Довбушуки» та значну кількість поезій. На той час Франко уже був членом «Просвіти», а також часто відвідував у «Бесіду», в якій збирались народовці, близькою по духу йому була культурно-освітня праця для народу, яку проводила «Просвіта»[18,с.178].

У липні 1877 року І.Франка було заарештовано за «соціалізм» і за тісні зв'язки з Михайлом Драгомановим, який начебто був організатором таємних гуртків серед української молоді не лише в Галичині, але й на теренах Східної України[55 с.15].

Відомо, що М. Драгоманов просив І. Франка об'їхати за власний кошт українські землі Угорщини та записати етнографічний матеріал для праць М. Драгоманова, через, що звинувачували й І. Франка, підозрюючи, що він виїздив із метою соціалістичної пропаганди. Суд звинуватив І. Франка і його соратників у приналежності до таємного товариства. Обвинувальний акт виходив із того, що «соціалістична пропаганда існувала, а оскільки вона переслідувалась урядом, то для ведення її створювались таємні товариства»[48,с.19].

Судовий процес проти І. Франка і його соратників відбувся 14 січня 1878 року у Львові. Зокрема, звинуваченими були: Іван Франко, Остап Терлецький (урядовець університетської бібліотеки у Відні, 27 років), Михайло Котурницький (поляк з України, у якого знайшли лист М.Драгоманова), Михайло Павлик, Анна Павлик (сестра Михайла), Іван Мандичевський (адміністратор журналу «Друг»), Щасний Сельський (студент медицини у Відні), Антін Перебендовський[55,с.15].

Для І. Франка цей судовий процес був досить важким ударом. В першу чергу тому, що він тоді нічого спільного із соціалістичною пропагандою не мав, а далі тому, що був засуджений зовсім невинно й провів дев'ять місяців у тюрмі в дуже важких умовах. Попри все це, Франко полишив творчих амбіцій. Уже в липні 1878 року було видав «Дрібну Бібліотеку». Крім того, видавались 14 випусків у вигляді невеличких брошур, але згодом видавництво було вимушено припинитись через фінансові негаразди[55,с.18].

Поряд із відсутністю коштів для ведення видавничої серії І. Франка спіткало ще багато організаційних проблем. Це зумовлювалось тим, що не вистачало кадрів із необхідною кваліфікацією. Майже усі, «хто мав стосунок до виходу в світ «Дрібної бібліотеки», були в більшості студентами, які вкрай завантажені навчальним процесом». Цілком не випадково, що видавництво, засноване на громадських засадах, суттєво відрізнялося від інших видавництв, які мали комерційний характер. Заслуга І. Франка також полягає в тому, що, плануючи видавати твори реалістичної літератури, він намагався забезпечити потреби українського читача такими книжками, яких не могли дати інші видавництва[48,с.23].

Згодом, І. Франко інтенсивно працював посеред львівського українського й польського робітництва та співпрацював у часописі «Ргаса», куди влаштувався разом із М. Павликом у серпні 1878 року. Газета була заснована 1 липня 1878 року у Львові, видавалася за кошт Товариства друкарських робітників. Спочатку вона була не надто цікавою для більшості читачів; її увага частіше за все концентрувалась на умовах життя друкарів у Галичині, а також в Європі. В основному ж автори акцентували свою увагу на потребі «органічної праці», а саме на потребі освіти для робітника, щоб він міг якнайшвидше використати права, надані йому конституцією[1].

Діяльність І. Франка поступово привертала до себе все більше уваги та непокоїла галицьку реакцію і правлячі кола Галичини. Зокрема, Повітовий староста в Косові 13 лютого 1879 року доносив у намісництво, що на пошті було затримано посилку із забороненими книжками, які прямували Женеви. Під час обшуків поліція знайшла в селян адреси Івана Франка, який на той час разом із М. Павликом проводив у повіті агітаційну роботу[35].

4 березня 1880 року Івана Франка заарештували й ув'язнили до Коломийської тюрми, а через три місяці звільнили. Потім його відправили до Нагуєвича, через тюремні етапи в Станіславі, Стрию та Дрогобичі[50]. Ця дорога викликала у Франка лихоманку і сильний застуда. Прийшовши до тям, знову поїхав до Геника, але в Коломії захворів і провів там важкий тиждень. Там він написав оповідання «На дні», відправив його до Львова за останні

гроші. Приїхавши до Дрогобича, поїхав до К. Геника в с. Березів, де він відпочивав і лікувався кілька тижнів, але коломийський старост, дізнавшись про його перебування, наказав жандармерії відправити його до Коломиї[55,с.22].

На кінець XIX століття припадає процес розгортання масштабної політичної боротьби галицького селянства. Однією з форм такої боротьби були численні селянські віча (мітинги), які свого часу ґрунтовно досліджував І. Франко[1].

Уже на першому народному вічі у Львові в 1880 році активну участь узяли представники із різних прошарків селянства. Варто зауважити, що на ньому вкрай негативно відобразився вплив його організаторів - народовців і москвофілів.

І. Франко проаналізував рішення, які було ухвалено на вічі. Такі рішення він сприймав незадовільно, оскільки в них не висувались вимоги щодо запровадження загального виборчого права чи відкриття українського університету у Львові тощо. Доволі цінними є свідчення історика про друге народне вічі у Львові в 1883 році, на якому перебувало понад 6 тис. чоловік[55,с.30].

У статті «В великій хвилі» з цього приводу він зауважував: «Львів не тямить ще в своїх мурах такого згромадження, такого численного з'їзду руських селян з найдавніших закутків нашого краю: від Бродів, Сокаля і Косова, від Стрия, Дрогобича і Самбора, від Калуша і Перемишля, від Сянока, Ярослава і Лежайська, з буковинських і з мазурських окраїн нашої землі». На вічі було викрито політику уряду в Галичині, а також роз'яснено справжнє становище селян. Таке в той час було важко навіть уявити[55,с.33].

Унаслідок чого по всій провінції проноситься хвиля виступів, розпочинаються «перші політичні збори по селах; аргументи, факти і цифри, зібрані в рефератах львівського віча, робляться арсеналом, звідки беруть своє оружжя провінціальні референти». І.Франко описував одне з таких народних віч у Долині, на якому були присутні селяни з Болахівського, Калуського й Долинського повітів. Характерним є той факт, що серед вимог учасників віча також була вимога перегляду сервітутних справ. Селянським вічем,

організованим радикалами, було передвиборне віче в Коломиї в 1891 року. Описові цього віча І.Франко присвятив дві окремі статті, які опублікував на сторінках журналу «Народ». Історик повідомив, що у вічі взяло участь близько 800 селян із Коломийського, Косівського й Снятинського повітів. Вони висунули своїм кандидатом на наступних виборах до рейхсрату одного з керівників радикальної партії С.Даниловича[55,с.33-35].

У 1883 році заходами народовців відбулось друге всенародне віче у Львові. І.Франко написав для цього віча реферат про економічні справи, який виголосив Василь Нагірний[55,с.34].

7 серпня 1883 року Іван Франко взяв участь у студентському віче у Коломиї, де обговорювалося питання рівноправності жінок та участі жінок у громадському житті. Там він познайомився з Наталією Кобринською. І. Франко підтримував ідеї молодого письменника. За словами В. Полека, саме дружні поради І. Франка, уся його творча практика та громадська діяльність надихали Н. Кобринську на самовіддане служіння народові, стали для неї взірцем. Це добре розуміла сама письменниця і неодноразово наголошувала на важливості Івана Франка для її розвитку.

Активний інтерес до громадського жіночого руху в Західній Україні, який певний час очолювала українська письменниця Н. Кобринська, призвів до створення в середині 1880-х років у Станіславі культурно-просвітницького «Товариства руських жінок»[55,с.38]. У 1884 році І. Франко доклав чимало зусиль для популяризації сформованого суспільства. На його підтримку опублікував статтю в газеті «Діло». У цій статті І.Франко подавав освітню ціль товариства, що власним літературно-науковим видавництвом або з допомогою іншого, що вже існувало, мало пропагувати ідею освіти серед жіноцтва...»[40].

У 1884 році І. Франко почав працювати з «Ділом» та в популярному журналі «Зоря». У 1885 році він припинив цю співпрацю і поїхав до Києва, щоб підготувати ґрунт для видання нового журналу у Львові. Повернувшись із Києва, І. Франко під впливом деяких дніпровських діячів, насамперед О. Кониського та деяких галицьких друзів, працював у редакції журналу «Зоря», але навесні 1886 року перестав редагувати і виїхав до Києва. Там він одружився

з Ольгою Хоружинською, дочкою українського поміщика, яка після закінчення інституту перебувала в Києві разом із сестрою Ганною Трегубовою[55,с.39].

У 1887 році І.Франко почав видавати «Наукову Бібліотеку». Від липня 1887 року він став членом редакції польського щоденника «KurjtrLwowski», який редагував Генрик Ревакович. З того часу аж до 1897 року Франко дописував у різні польські часописи й журнали демократичного напрямку у Варшаві, а також у Петербурзі. Багато статей на політичні теми публікував у німецькому тижневику «DieZeit»[55,с.42]. Учений пішов на постійну роботу в редакцію щоденника «KurjtrLwowski», щоб заробляти на утримання родини. Він вірив тоді в польську демократію і був переконаний, що з її допомогою можна послабити тодішню політичну силу польської шляхти та ліквідувати її політичні впливи. У 1895 році він опублікував у віденському тижневику «DieZeit» статтю «Селянський рух у Галичині», яку тоді доволі різко розкритикували польські демократи[55,с.43].

Насичений період активного і насиченого змістом і творчістю життя І. Франка ознаменувався третім арештом у 1889 році. Заарештований разом із кількома галицькими товаришами та кількома дніпрянами, які прибули до Галичини. І. Франко провів у в'язниці десять тижнів і був звільнений з товаришами без жодного суду. У цьому випадку польська адміністрація переслідувала мету заборонити наддніпрянським українцям відвідування Галичини[35].

У середині 1890-х років І. Франко публікує власні наукові праці в «Записках Наукового товариства імені Тараса Шевченка» (далі – НТШ). Умови суспільного життя внесли певні корективи в тематику його газетних виступів. Мені часто доводилося писати про те, що, можливо, не цікавило мою душу, але чого вимагає обов'язок співробітника і члена редколегії[55,с.44]. Але і в таких випадках Франко залишався сам собою, як це видно із сотень кореспонденцій, репортажів, замі-ток, опублікованих у щоденній польській газеті «KurjtrLwowski», в якій він очолював суспільно-політичний відділ, що тоді вважався
найголовнішим[1].

Крім того, І. Франко був редактором журналів «Антропологія» (паризьке видання французькою мовою) та «Матеріали до українсько-російської етнології», які за власною ініціативою видавалися у Львові. Під його редакцією вийшло сім томів львівського видання[50].

У 1893 році у Віденському університеті під керівництвом відомого славіста В. Ягіча захистив дисертацію «Варлаам і Йоасаф, старохристиянський духовний роман і його літературна історія» і отримав ступінь доктора філософії. Огоновського, не був допущений[55,с.47].

5 лютого 1850 року народився Остап Терлецький - український публіцист і літературознавець (псевд. В. Кістка, І. Заневич, Р. Мак), який належав до тієї ж когорти «каменярів», що й Іван Франко. Він був представником західноукраїнської молоді, яка займалася питаннями розвитку громадського та літературного життя України[72,с.15].

Відомо, що Терлецький народився в сім'ї священика, здобув достойну освіту, вільно володів німецькою, польською, англійською та французькою мовами. Будучи людиною високоосвіченою, Остап Терлецький протягом життя здійснював значний вплив на інтелектуальне життя молоді. Активна громадська діяльність та мужність Остапа Терлецького захоплювала Івана Франка. Їх єднала міцна дружба, спільність ідейно-творчих інтересів[71,с.5].

Навчаючись у Львівському університеті, Терлецький вів активне громадсько-політичне життя. Як і інші студенти українських кафедр Терлецького можна назвати яскравим представником народовців, адже він відстоював українську національну ідею у тодішньому суспільно-політичному житті Львова. Так, наприклад від час свого навчання в університеті, Терлецький виступив одним із засновників молодіжних народовських організацій, зокрема такої як «Січ», котру у 1874 – 1877 він очолив[72,с.17].

У своїх виступах на зборах «Січі» Терлецький завжди порушував важливі суспільно-політичні та економічні питання, котрі зачіпали український народ. Як він сам говорив: «чого варта політична та літературна незалежність без економічної»[71,с.8].

За посередництва С. Подолинського та М. Драгоманова, Терлецькому вдалося взяти участь в археологічному з'їзді в м. Києві у 1874 році, як представнику львівського студентства. Там він познайомився із багатьма науковцями як українськими, так і зарубіжними. Також, йому вдалося налагодити постачання літератури до Львову для студентських бібліотек. Надихнувшись з'їздом, Терлецький намагався запозичувати «київський досвід» в організації роботи товариств, таким чином поліпшивши діяльність львівської «Січі»[72,с.15-17].

До народовців можна віднести і ще одного випускника Львівського університету Олександра Барвінського[50]. Народився він 8 червня 1847 році в с. Шляхтинці на Тернопільщині. Його родина походила з нечисельної української громади, яка цінувала і берегла національну мову і культуру. У другій половині ХІХ ст. східні галичани, у своїй переважній більшості, говорили німецькою та польською мовами, не виключенням також було і греко-католицьке духовенство. Як згадував своїх спогадах сам О. Барвінський: «Змалку...чув я дома лише руське слово, дім моїх родичів був щиро руський, хоч поміж тодішніми священичими родинами, особливо на Поділлі, говорено звичайно по-польськи» [18, с. 41–42].

Початкову освіту Олександр здобував у місцевій сільській школі, а в 4-й клас перейшов до німецької школи в Тернополі. Гімназія була німецькою, через що, урокам на українській мові відводилося тільки дві години на тиждень. Незважаючи на утиски, національна свідомість молоді зростала, і в 1864 році з'явилась таємна молодіжна організація «Громада», до якої Барвінського залучив його шкільний товариш Іван Пулюй [18, с. 53].

Змалку О. Барвінський мав чітку громадянську позицію, був надзвичайно активним у громадському житті. Участь у «Громаді» дозволила майбутньому вченому познайомитися з творчістю відомих діячів того часу та познайомитися з проблемами української освіти і науки. Гімназисти активно вивчали творчість Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова[45,с.44].

Після закінчення середньої школи батьки наполягали на тому, щоб Олександр продовжив сімейну традицію і став священиком, але 1865 року

вступив до Львівського університету на філософський факультет. Серед тогочасної університетської молоді Олександр Барвінський був одним із найактивніших. Будучи студентом університету, познайомився з Володимиром Шашкевичем, сином Маркіяна Шашкевича, галицьким письменником і журналістом Федором Заревичем, поетом Ксенофонтом Климовичем (Іван Хмара), письменником Володимиром Левицьким, Володимиром Ясеницьким та іншими. [45, с. 45].

Молодь гуртувалася навколо національної ідеї і на своїх зустрічах порушувала питання її поширення та популяризації серед української громадськості Галичини. Для цього за безпосереднього сприяння Олександра Барвінського було відновлено львівську «Громаду». До товариства приєдналися такі відомі діячі як Титус Заячківський, який згодом став управителем Львівської митниці та послом до Галицького сейму, з яким О. Барвінський підтримував дружні стосунки протягом усього життя; Євген Желехівський, пізніше автор «Малоросійсько-німецького словника»; Олександр Огоновський, який у майбутньому став професором Львівського університету; Титус Ревакович, згодом юрист, громадський і політичний діяч; Максим Михалюк, Іван Верхрацький, Кость Личаківський, Теофіл Грушкевич, Андрій Січинський, Володимир Ганкевич, Осип Барвінський, Володимир Навроцький. Спочатку головою Громади було обрано А. Січинського, але згодом пішов у відставку і його замінив Олександр Барвінський. [18, с. 92–93].

Аналізуючи склад відновленої «Громади», можна стверджувати, що вона була провідним молодіжним товариством, члени якої складали основу народницького руху, який виник ще в 60-х роки XIX століття в Галичині. Саме молода «Громада» у Львові започаткувала відзначення Шевченківських роковин. В той час, О. Барвінський, який мав безпосередні зв'язки з М. Лисенком, надихнув композитора на створення відомого «Заповіту» Тараса Шевченка[36,с.21].

Враховуючи відсутність галицьких видань Шевченкових творів, молоді громадяни з ініціативи Барвінського розпочали підготовку до видання «Поезії Тараса Шевченка», і, як наслідок, протягом 1866-1868 років у Галичині

з'явилося перше повне зібрання творів Шевченка в Галичині. Причому Барвінський та його товариші по Громаді постійно друкувались у львівській «Правді». [36, с. 25].

Активна участь Барвінського у Львівській студентській «Громаді» відіграла важливу роль в його становленні як громадсько-політичного діяча та науковця. Варто зазначити, що майже всі без перебільшення члени «Громади» в майбутньому стали відомими культурними та громадсько-політичними діячами, роль яких була винятково важливою для національно-культурного руху українців другої половини XIX – на початку XX століття[50].

Завершивши з найкращими відзнаками навчання в університеті у 1868 році, Олександр приймає запрошення на посаду помічника вчителя гімназії у Бережанах. Тут він з великим похватом взявся за створення українських шкільних підручників, в котрих була наздвичайно велика потреба серед молодого покоління українців, зокрема, Барвінський розпочав підготовку своєї першої читанки з української літератури, з якою йому допомагав П. Куліш[45,с.7].

Результатом плідної співпраці була поява підручника «Виїмки з українсько-руської літератури». Прийнято вважати, що саме з того часу було введено в літературний обіг термін «українсько-руський», крім того О. Барвінський запроваджував фонетичний правопис у багатьох українських підручниках, покращивши метод кулішівки. Такі дії нанесли нищівного удару по москвофільському руху на теренах Галичини, що значною мірою ослабило позиції москвофілів [37, с. 74]. Нова сторінка у розвитку громадської діяльності О. Барвінського перегорнулася 27 вересня 1871 року, коли спеціальною комісією він був призначений старшим вчителем семінарії в Тернополі. Слід зауважити, що станом на початок 70-х років XIX століття на Тернопільщині практично не було жодної громадсько-політичної організації, яка могла б активно проявити себе у суспільному житті чи місцевому національному русі[37,с.75].

Більше того, в краї фактично не існувало свідомої української інтелігенції, була лише доволі невелика група, яка намагалася сформувати народницький

табір, проте той був доволі слабкий і неорганізований, що ускладнювалось також інертністю міщанства і селянства до народних справ. О. Барвінський прекрасно усвідомлював необхідність у піднесенні як освітнього рівня українських галичан, так і пробудження їх національної свідомості, а саме тому, розгорнув широку кампанію із культурно-освітньої діяльності на Тернопільщині[18,с.123].

Він прекрасно усвідомлював, що його місія полягала у підвищенні рівня освіченості українців як однієї із найбільш важливих складових у процесі формування національної свідомості, а також національно-культурного відродження нації: «З гімназійних і університетських часів, з «Громади» виніс я се розумінє, що нашому народови треба просвіти, щоби єго двигнути з морального і матеріального занепаду, щоби єго довести до національної свідомости, і підготувити єго до сповнення задачі, призначеної ємуПровидінєм і історією серед інших освічених народів» [37, с. 216].

Саме тому, залучившись підтримкою активних діячів Тернопільщини, з яких були: С. Навроцький, В. Лучаківський, П. Левицький, Л. Шухевич, Ю. Герцевий та К. Горбаль, О. Барвінський почав активну роботу над заснуванням у Тернополі філії товариства «Просвіта». Процес утворення філії, сильно пригальмовував ся через побоювання реакції уряду на активізацію національного руху в Тернополі, в зв'язку з чим справа затягнулась аж до 29 червня 1876 року, коли за ініціативою Головного відділу товариства «Просвіта» відбулися збори із найбільш свідомими членами тернопільської громади[37,с.225].

Варто зазначити, що активну участь брали не тільки вчителі та священики, а також і звичайні міщани та селяни, що слугувало яскравим підтвердженням зростання національної свідомості тернопільської громади. В результаті, головою новоствореної філії було обрано відомого адвоката В. Лучаківського, а О. Барвінського призначили секретарем. Навколо тернопільської філії «Просвіти» гуртувались не тільки жителі Тернополя, але також чортківського, скалатського, збаразького, теребовлянського та гусятинського повітів, оскільки в них на той час ще не існувало власних філій. [36, с. 44–45]. Заснування філії

«Просвіти» на Тернопільщині посприяло активізації просвітницько-культурної роботи О. Барвінського та його соратників серед селянства. Саме з персональної ініціативи Олександра філією товариства організовувались різного роду етнографічні виставки та концерти, сходини, «фестини», віча тощо. Крім того, було створено велику кількість осередків «Просвіти», в яких проводились культурно-просвітницькі заходи[1]. Незважаючи на свою широку громадсько-політичну, а також педагогічну діяльність Олександр Барвінський доволі успішно продовжував займатися видавництвом, за цей час було опубліковано велику кількість його просвітньо - педагогічних публікацій та біографічних розвідок[50].

Важливе місце в просвіті українських галичан Олександр Барвінський надавав саме історії, в зв'язку із чим ще на початку 1880-х років він активно втягнувся у дослідження історії рідного краю, а також вивчав історичну літературу, яку отримував з Наддніпрянщини. Також, на потребу товариства він написав свою першу працю з історії України. В українській історіографії О. Барвінський в першу чергу відомий як видавець серії історичних монографій «Руська історична бібліотека»[63,с.9]. Ідея щодо написання цього видання з'явилась під час відвідин Барвінським міста Києва, а паралельно зустрічі із провідними членами «Старої громади», серед яких можна виділити В. Антоновича[28,с.8].

Передбачалось, що проект охоплюватиме публікацію монографій провідних істориків Східної України, для їх популяризації на Галичині. Тематика запланованих книг повинна була орієнтуватись на відображення більш-менш цілісної картини українського історичного процесу. Необхідність такого видання була зумовлена потребою наукового обґрунтування тези щодо єдності історичного процесу в Галичині та Наддніпрянщині. З цих причин «Руська історична бібліотека» повинна була стати науковим підґрунтям ідеології народницького руху на теренах Галичини [37, с.178–179]. Ще одним не менш важливим аспектом цих напрацювань те, що вони видавались українською мовою. Більше того, саме завдяки виданню «Руської історичної бібліотеки» було започатковано друк наукової фахової літератури українською

мовою, що відіграло суттєву роль та малонеабияке значення для утвердження української національної ідентичності. Оскільки, до цього моменту історичні доробки в Галичині видавались на так званому «язичії» [37, с. 179]. Позитивні відгуки, одного з ключових істориків того часу, В. Антоновича підштовхували Барвінського до написання багатьох історичних праць[36,с.59].

Слід зазначити, що якщо літературознавчі погляди Олександра Барвінського сформувалися під впливом П. Куліша, то історичні безперечнозавдяки авторитету В. Антоновича. Надзвичайно великого значення Барвінський надавав саме думці видатного історика, а також старався неухильно дотримуватися більшості його методичних порад[50].

Тісна співпраця Олександра Барвінського та Володимира Антоновича приносила свої плоди протягом багатьох років. Також, вперіод тісних контактів із останнім, у будинку Антоновичів, О. Барвінський познайомився з тоді ще молодим істориком М. Грушевським. Крім того, Барвінський неодноразово надсилав В. Антоновичу примірники книжок, котрі друкувалися у видавництві Наукового товаристві імені Т.Шевченка, а також періодичні видання, звертався за порадою з приводу окремих питань, зокрема це стосується питання щодо відкриття кафедри історії України у Львівському університеті [36, с. 45–46]

У 1888 році із переїздом до Львова, почалася нова сторінка громадсько-просвітницького життя Олександра Барвінського, в якості активного члена НТШ. Зокрема, вже у 1891 році його було обрано послом від галицьких українців в австрійському парламенті, де Барвінський приклав максимум своїх зусиль і провів надзвичайно велику роботу задля заснування кафедри української історії у Львівському університеті, а крім того запросив її очолити В. Антоновича. Питання було вирішено позитивно, проте професор Антонович так і не наважився покинути Київ, обгрунтовуючи це своїм похилим віком, а натомість замість себе прорекомендував на відкриту кафедру свого найкращого учня — Михайла Грушевського[3,с.150].

Безсумнівно створення кафедри української історії було одним із найважливіших здобутків національного руху українців, пізніше також з'явилась ще одна кафедра української мови на базі філософського факультету.

Окрім того, за безпосередньої ініціативи О. Барвінського Товариство імені Шевченка у 1892 році отримало статус наукового, завдяки чому при ньому було створено три секції: історико-філософська, філологічна та математично-природничо-лікарська[28,с.9]. За рік після цього, О. Барвінського обрали головою Наукового товариства імені Т. Шевченка, де він головував аж до 1897 року. За редакцією Барвінського вийшли у світ перші чотири томи «Записок Наукового Товариства ім. Шевченка», а з часом, після обрання Головою НТШ Михайла Грушевського, Барвінський очолив мовну та археологічну комісії Товариства, перебуваючи на цих посадах аж до самої смерті [36, с. 171–173].

В 90-х років XIX століття О. Барвінський концентрував свою увагу також на політичній діяльності, таким чином в 1894 році його було обрано до Галицького сойму. Окрім того, Барвінський стає одним із творців «Нової ери», метою якої було віднайти шляхи порозуміння українців з поляками, при умові визнання українців рівнозначними політичними партнерами. Про його активну політичну діяльність свідчить і те, що в 1898 році його було удостоєно орденом Залізної Корони самим цісарем[37,с.229]. Проте згодом, пересвідчившись у неможливості політичного компромісу серед українців та поляків, Барвінський змінив свою позицію та перейшов до опозиції, а також почав відкрито засуджувати асиміляційну політику польської адміністрації по відношенні до українців і вимагає національної автономії українців в Австрії[36,с.57].

Отже, як висновок слід зазначити, що активність студентів випускників українських кафедр, зокрема таких як І. Франко, К. Левицький, О. Терлецький, А. Барвінський та інших базувалась саме на прагненні до відстоювання української національної ідеї, культури та історії, що характерним є для тієї епохи. Студенти активно долучалися до українського національно-визвольного руху долучаючись і до громадсько-політичних рухів та партій, зокрема таких як РУРП та УСДП. Багато з цих випускників активно долучалися до діяльності таких товариств як «Просвіта», НТШ, «Січ» тощо.

Розділ 3.

Боротьба студентів за українські університети

В кінці XIX – на початку XX століття питання утворення українського університету у Львові набуло широкого поширення серед українського студентства та інтелігенції міста. Вихідним моментом у змаганнях за український університет став кінець XIX століття. Ідея організації української вищої школи у Львові набула тоді суспільного резонансу; значною мірою вона була обгрунтована теоретично і розглядалася в «Молодій Україні», «Просвіті», Науковому товаристві імені Т. Шевченка, Народній раді та інших українських організаціях[28,с.3].

Українське студентство Львова спромоглась зробити цю справу питанням загальнонаціональної ваги, завдяки своїй активності в цьому напрямку. Так, наприклад Левицький Кость так говорив про це: «боротьба за український університет стала альфою та омегою наших національних змагань». [37, 166].

Підґрунтям до цієї боротьби стало розпорядження імператора, видане у 1871 році. Згідно із цим розпорядженням у Львівському університеті була відмінена як обов'язкова німецька мова навчання та зняті обмеження на використання польської та української мов. Таким чином школа стала двомовною, з українською та польською мовами навчання. Проте в 1879 році мовою навчання в університеті була визнана польська мова мовою навчання.[28,с.5].

Незадоволені таким станом речей українські студенти вищих навчальних закладів Австро-Угорщини на своїх перших зборах у 1880 і 1884 роках закликали відкрити в університеті нові кафедри з українською мовою навчання [28, с,6]. Так розпочався новий етап вирішення «університетське питання» наприкінці 1990-х років.

Тоді було утворено «Молоду Україну» - напівлегальну молодіжну організацію, створену у Львові в 1899 році. Її учасниками були такі українські студенти Львівського університету та Львівської політехніки. До організації входили також інші студенти Чернівецького та Віденського університету тощо[18,с.35].

Утворено організацію було саме 13 липня 1899 року у м. Львові. На цих зборах також прийняли проєкт організації та визначили головний комітет у Львові, що увійшов в історію під назвою «Комітет десяти». Його членами (провідними діячами «Молодої України») були: Косевич Є., Темницький В., Старосольський В., Залітач М., Грабовський О., Мелень Т., Галушинський М., Крушельницький А., Цегельський Л., Крушельницький А., Горук С., Мелень Т. Вони також очолили редакційний комітет часопису «Молода Україна» (Додаток А), заснованого одночасно із організацією та сформованого восени 1899 року[18,с.36].

Члени напівлегальної організації відстоювали ідею національної незалежності України. У редакційній статті-програмі «Товариші і Товаришки!», авторства В. Старосольського та Є. Косевича, опублікованій у першому числі журналу «Молода Україна» було сформульовано основні теоретичні цілі і завдання «Молодої України»: «Символом цих ідеалів, прапором, під яким мем кидається на боротьбу за наші ідеали, для нас є одне велике слово: Україна. ...Ми готові на будь-яку самовідданість і на найтяжчу боротьбу, тому що наша мета піднесена і висока, тому що наша ідея свята і непорочна. Наша національна ідея, це не лише питання мови, це не лише питання етнографічної роздробленості, це питання політичної незалежності нашого народу, повної соціальної справедливості, яку підняв гучний голос поневолених верств...»[18,с.46].

Програмними засадами «Молодої України» були ідеї соборної незалежної України та соціальної справедливості: «Під цим бойовим прапором вся українська молодь, незалежно від віку та статі по обидва боки кордону, гучним голосом вічного дзвону кличе «Молоду Україну», закликає до боротьби за найкращі ідеали людства, за ідеали правди. і волю, за яку найкращі діти сини нашого поневоленого народу за вільну і незалежну Україну»[63,с.76].

Члени «Молодої України» підтримували дружні стосунки з українськими студентами з університетів Російської імперії: Харківського, Київського, Одеського, Санкт-Петербурга та ін. «Молода Україна» співпрацювала з Лесею Українкою, діячами Революційної української партії: Д. Антоновичем, М. Русов,

В. Винниченко, М. Порше[18,с.114]. У 1900 році «Молода Україна» випустила у Львові перше видання «Самостійної України» Міхновського. Організація подібно як її кілька місяців молодша наддніпрянська посестра РУП, об'єднувала патріотичну молодь річних партійно–політичних напрямків[63,с.79].

Важливим аспектом діяльності організації була боротьба за створення українських вищих шкіл у Львові, Східній Галичині. Цю боротьбу члени організації вели і за допомогою свого журналу, в якому публікували низку мотиваційних статей, котрі пропагувати за створення українських вищих шкіл. Саме «Молода Україна» виступила ініціатором не одного віча української академічної молоді, в яких молодь виявляла свою позицію щодо створення українських університетів[18,с.124].

Окрім цієї організації протягом 1898 року Наукове товариство імені Тараса Шевченка, «Просвіта» та «Народна рада» надіслали уряду кілька звернень, у яких наголошувалося на необхідності відкриття у Львові українського університету. 20 грудня 1898 року з подібною пропозицією в Державній раді виступив посол Данило Танячкевич. [18, 132].

13 липня 1899 року у Львові відбулася перше студентське віче, котре розглядало університетське питання. У своїх виступах доповідачі оцінили становище українців у Львівському університеті; з культурно-політичних та економічних позицій обґрунтовано необхідність відкриття у Львові окремого українського вищого навчального закладу [10, с.132-133]. Так, понад 500 учасників зустрічі, що представляли студентську молодь Львова, Відня, Кракова, Лубен, Пшибрама [59, с. 65 зв, 66, 80], одноголосно підтримав пропозицію [63,с.78].

У 1900 році відбулося Друге віче студентської молоді, ініційоване «Молодою Україною», присвячено питанню самостійності України. Після виступу Михайла Галушинського на ньому підтримано резолюцію, у якій говорилося, що українська молодь «жадає від державного уряду заложення українського університету у Львові в якнайближчому часі» [18, с.134-135].

Під час з'їзду українських студентів у Львові 25-27 липня 1902 року одноголосно були підтримані ухвали, в яких зазначалося: «Українська молодь

академічна зібрана на віче дня 25. VII. 1902 у Львові; I. вважає недостатчу власного університету впливом ворожої українському елементів політики польської шляхти і її прислужників ... III. Взиває усіх товаришів до посвяти своїх сил для організації верств українського народу до боротьби, так за здобуття самостійного українського університету, як і за корінну зміну теперішнього ладу без огляду на наслідки для їхніх університетських студій - і особистої кар'єри...» [18, с.143].

Так само питання про відкриття вищого навчального закладу для галицької молоді було предметом обговорення учасників з'їзду слов'янської студентської молоді в Празі, що відбувся 25-30 червня 1908 року. З'їзд прийняв резолюцію, що засуджує кроки галицького крайового уряду щодо посилення нівелювання прав українців у сфері освіти, і водночас висловив підтримку ідеї відкриття окремого українського університету у Львові. [18,с.145].

Ця справа обговорювалася також на Першому та Другому всеукраїнських студентських з'їздах. Зокрема на Другому з'їзді у липні 1913 року дискусії на тему відкриття українського університету тривали цілий день. Із цього питання одноголосно було ухвалено п'ять резолюцій, серед яких відзначимо звернення до уряду, українських послів, а також заява стосовно того, що молодь до здобуття самостійного університету у Львові не гребуватиме ніякими методами боротьби [63,с. 62].

Активна діяльність студентської молоді викликала різкий спротив з боку керівництва Львівського університету. У відповідь українські студенти використовували різноманітні методи боротьби. Зокрема, наприкінці 1901 року вони вдалися до сецесії, під час якої майже всі українські студенти були переведені зі Львова до інших університетів імперії (станом на кінець 1901 року з університету вийшло 583 студенти). [28, с.19].

Протестуючи проти обрання ректором університету одного з винуватців сецесії професора Фіалка 16 жовтня 1903 року студенти закидали його яйцями .У справі утворення при Львівському університеті правничого факультету з українською мовою викладання 9 грудня 1904 року представники молоді були на прийомі в міністра віросповідання та освіти Австрії Гартеля [35,с.42].

Виступаючи проти проведення офіційної посвяти у студентипольською мовою, українські студенти розпочали 23 січня 1907 року акцію протесту, в процесі якої в університеті було зведено кілька барикад, понівечено портрети попередніх ректорів тощо. [35].

З новою силою українсько-польське протистояння спалахнуло в 1910 році. У травні польським студентам майже на десять днів заборонили вхід до приміщень українських університетів. Лише за участі українських послів та за посередництва прем'єр-міністра Австрії Бінерта вдалося припинити блокаду та запобігти конфлікту між українською та польською молоддю. Під час переговорів українським студентам пообіцяли, що питання університету будуть «взяті на серйозний контроль», а вони зі свого боку пообіцяли відмовитися від «помсти». [63,с.156].

Після описаних вище подій у травні 1910 року у Відні якийсь час точилися дискусії щодо українського університету. Проте під час виступу на засіданні бюджетної комісії 30 червня 1910 року, міністром просвіти і віросповідання Австрії, вже навіть не згадувалось про цю справу, в зв'язку з чим окремі представники української галицької інтелігенції вже почали сумніватися у можливості її реалізації таких задумів найближчим часом. До їх числа також входила і більшість представників студентської молоді [33,с.43].

Для того, щоб провести об'єктивний аналіз та надати свою оцінку ситуації, що склалась, 1 липня 1910 року було скликано нелегальне віче. Того ж дня, в одній із аудиторій університету між українськими та польськими студентами зав'язалась збройна сутичка, яка призвела до того смертельного поранення слухача правничого факультету, лідера радикального крила товариства «Академічна громада», а за сумісництвом члена УСДП А. Коцко. [35].

Організоване Комітетом української молоді віче розпочало роботу о 7 годині ранку в залі товариства «Сокіл». Згодом, після його початку було висунуто пропозицію, щодо того, що віче у справі університету повинно відбуватися в самому навчальному закладі. У зв'язку із цим, роботу зібрання було продовжено о 9 годині в залі університетського будинку. Як відомо, у

присутності близько 200 представників українського студентства з рефератом, приуроченим «Університетському питанню», виступив голова Українського студентського союзу Микола Залізняк - студент із Наддніпрянської України, виходець із Криму [37, с.290].

В момент його виступу організаторам віче було повідомлено, що польські студенти лаштують в коридорі барикаду. Проте виступаючий М. Залізняк, а також головуючий на зібранні А. Коцко закликали українських студентів не реагувати на це [50]. Вже після завершення виступу українська молодь почала виходити із зали в коридор, де між ними та польськими студентами відбулось зіткнення.

Спочатку студенти кидали одні в одних тверді предмети, а пізніше між сторонами відбулася перестрілка з пістолетів, внаслідок якої А.Коцко отримав вогнепальне поранення в голову, від чого помер на місці [18,с.177-178]. Одразу після інциденту в приміщенні університету з'явилися поліцейські. Ними у I, II та IV залах було затримано близько 300 осіб, з яких 127 були попередньо арештованими до з'ясування обставин [18,с.178].

Проте склалася доволі дивна ситуація: серед арештованих були лише українці, тоді як польські студенти, фігурували у справі лише в якості свідків [57].

Події 1 липня 1910 року дають підстави припускати, що того дня проти української молоді була здійснена добре спланована акція, на меті якої була дискредитація українських студентів перед галицьким суспільством та завдання непосильного удару їхньому рухові[35].

Опосередковано це може підтвердити ряд фактів. Зокрема, адміністрація університету, якій повідомили про віче (проректор Львівського університету Марс засвідчив у суді, що дізнався про це від двох польських студентів 30 червня), не запобігло конфлікту, закривши університет. Крім того, представники служби університету, які знали про заплановану зустріч [63, с. 117], замість того, щоб запобігти сутичці, взяли у ній участь на боці польських студентів [35].

Не зовсім адекватною була поведінка в цей день також комісара поліції, який очолював прибулий до університету загін. Зокрема, коли присутні

вимагали його затримати втікаючих із ректорського коридору поляків, які перед тим стріляли в українців, той відповів, що не може одночасно «бути тут і там» [50]. В той же час, коли, за його особистим зізнанням, у власному підпорядкуванні того дня він мав 70 поліцейських [18,с.201].

Як свідчив Дени Сумик, який зазначав, що 1 липня навколо університету були зібрані не тільки слухачі цього вузу, а й польські студенти Вищої школи ветеринарної медицини (Львів) та Рільничої академії у Дублянах [18,с.207].

Студентське віче й трагічний випадок із Адамом Коцком викликали широкий резонанс серед українців. Через це галицька влада, побоюючись, що похорон переросте у масштабну демонстрацію, змусила його перенести його з 3 липня (неділя) на 4 липня (понеділок). Однак ні ця зміна, ні несприятливі погодні умови не завадили похованню стати масовим. Навіть польський журнал опублікував у своїх шпальтах статтю про те, що на похороні був «надзвичайний рух» і промови над могилою тривали майже 6 годин[18,с.212].

Смерть А. Коцка не залишилася непоміченою і за межами Львова. У наступні роки 1 липня стало днем жалоби, коли крім богослужінь за А. Коцком організовувалися масштабні віча та демонстрації на підтримку відкриття українського університету [28,с.11]. Більшість заарештованих студентів були звільнені після чотирьох днів ув'язнення. Деяких студентів пізніше звільнили, а інших повторно затримали, так що зазвичай у в'язниці було близько 25 осіб. Умови утримання були досить важкими[33,с.42].

У львівській газеті «Діло» зазначалось, що навіть у неділю, коли затриманих відвідували родичі, студентам категорично заборонялось отримувати від них харчі [35]. Батько одного з ув'язнених, апелюючи до адвоката й відомого громадського діяча В.Старосольського, зазначав, що він двічі прибував до Львова, проте зустрічі з сином йому було відмовлено[63,с. 99]. Такий стан справ зберігався до середини вересня. Тільки 18 вересня, коли були звільнені всі затримані, окрім «обтяжених», як тоді говорилося, Миколи Залізняка та Осипа Охримовича. Вони змогли покинути в'язницю лише після внесення грошової застави через вісім днів [50].

Суд над студентами, символічно до кількості підсудних осіб отримав назву «процес «101» та розпочався 14 лютого 1911 року. З-поміж дванадцяти адвокатів, які представляли інтереси української молоді, були такі відомі у широких колах львівські правники як: К. Левицький, В. Охримович, К. Трильовський, В. Старосольський та ряд інших [32,с.289].

З огляду на те, що слідство носило чітко виражене антиукраїнське спрямування, адвокати звернулися до трибуналу у Відні, клопотаючи замінити для цієї справи місцевих польських працівників суду нейтральними та незаангажованими суддями. Проте у відповідь вони отримали відмову [32,с.290].

Через велику кількість осіб, які мали бути заслухані в якості обвинувачених або свідків, судовий процес тривав майже п'ять місяців і завершився на початку липня 1911 року. Упередженість щодо українців була очевидна під час судових засідань. Це знайшло відображення, зокрема, у тому, що українським адвокатам було відмовлено в допиті понад 60 запропонованих ними свідків. [28,с.19] Крім того, свідчення, які містили звинувачення польської сторони, не мали юридичних наслідків (слід підкреслити, що ні судова влада, ні Сенат Львівського університету не врахували їхню поведінку під час подій 1 липня 1910 року). [18,с.168].

Ще одним негативним наслідком судового процесу стало усунення усіх його учасників з університету [32, с.289]. А ще більш принизливим є те, що стосовно смерті А.Коцка слідчі «встановили», що його поранили самі ж українські студенти. Це начебто підтвердила судово-медична експертиза [18, с.182]. Окрім Адама Коцка вогнепальне поранення також отримав ще один українець – Роман Леонтович [1].

Безумовним є той факт, що розслідування, судовий процес та вирок мали негативні наслідки для студентів, які зазнали постійного тиску та переслідувань з боку поліції й університетського Сенату [35]. Водночас, з іншого боку, події 1 липня 1910 року великою мірою сприяли активізації галицьких політичних сил (НДП, українських представників Державної ради). До слова, ще в день, коли відбулося віче, українське парламентське представництво склало ноту протесту

австрійському урядові, в якій звинувачувало поляків у провокації та вбивстві А.Коцка[18,с.189].

Починаючи з 1911 року, гасло незалежного українського університету у Львові стало одним із основних положень політичної платформи НДП на парламентських виборах. Відстоюючи цю ідею, парламентарі згодом вдалися до досить радикальних методів боротьби. Наприклад, 26 березня 1912 року українські політики, протестуючи проти нехтування австрійською владою прагнень галицьких українців до власного університету, зірвали засідання парламенту. [63,с.84-86].

Після липневих подій і суду тактика і методи студентської боротьби за університет зазнали суттєвих змін. Якщо в попередній період основні події, пов'язані з нею, відбувалися переважно у Львові, то в довоєнні роки акції охопили всю Галичину. Повітові секції Української студентської спілки проводили в селах ради підтримки університету, а також брали участь у подібних заходах, організованих іншими організаціями чи окремими особами. [18,с.115]. Про масштаби цієї діяльності може свідчити навіть той факт, що лише члени перемишльської секції впродовж року, починаючи від 1 листопада 1911 року, виступили в повіті з 26 рефератами стосовно університетської справи [33,с.42].

При цьому студентська молодь намагалася координувати свої дії з представниками різних політичних сил. Зокрема, у червні 1912 року студенти разом із представниками Української радикальної партії (УРП), НДП та УСДП створили комітет для організації масових виступів, спрямованих на досягнення цієї ж мети. [28,с.17].

Спільними зусиллями української громадськості, послів та студентів у січні 1914 році було укладено українсько-польську угоду, яка поряд із реформою виборчої системи містила положення про відкриття у Львові українського університету. А 14 лютого 1914 року Галицький сейм ухвалив новий виборчий закон, у якому говорилося, що із 62 місць у сеймі, які мали отримати українці, одне віддавалося ректору українського університету. [28, с.19].

Отже, як висновок, слід зазначити, що українські студенти активно вели як підпільну, так і демонстративну боротьбу за відкриття українського університету ще з кінця XIX і до 1914 року, до початку Першої світової війни. Ця боротьба тривала як в часописах, так і на вулицях і в політичних колах. Залучення до цієї боротьби представників української політичної влади допомогли домогтися цілі – утворення українського університету у Львові.

Розділ 4.

Використання матеріалів дослідження бакалаврської роботи на уроках історії України

Тема українського студентства вищих шкіл Львова у ХІХ – на початку ХХ століття є досить цікавою та вузько-напрямленою для вивчення. Цю тему можна активно вивчати та використовувати на уроках історії України при розгляді таких тем як: «Суспільно-політичні течії, які сформувались на західноукраїнських землях в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття», «Розвиток шкільництва та вищої школи в Україні в ХІХ – на початку ХХ століття», «Перші політичні партії України», «Суспільно-політичне та соціально-економічне життя на західноукраїнських землях» тощо. Ця тема може бути важливим елементом таких уроків, таким чином зобразивши роль українського студентства в цих історичних процесах.

Також, тема українського студентства вищих шкіл Львова у ХІХ – на початку ХХ століття є актуальною для глибокого її вивчення на шкільних факультативах із історії України, на яких учні зможуть глибше дослідити стан тогочасного українського студентства, його роль в громадському, культурному та суспільно-політичному житті того часу, а також роль студентства у розвитку вищої школи Львова зокрема.

При використанні теми дослідження на шкільних уроках з історії України доцільно використовувати такі методи роботи з учнями як робота з документами, метод розповіді, ілюстративні методи із використанням різних інструментів наочності із залученням інформаційно-комунікаційних технологій.

Так, наприклад при розгляді теми суспільно-політичних течій, котрі сформувалися в кінці ХІХ – на початку ХХ століття можна навести в приклад українських студентів львівських університетів при розгляді цих течій. Тут слід зазначити, що в цей час студентство почало активно долучатися до громадсько-політичного та просвітницького життя. Таким чином, цьому періоду характерно прихильництво студентів до народовського напрямку, хоча і були прихильники москвофільства.

Також, можна загадати і про радикальний напрямок, котрий починаючи з 70-х років XIX століття почав з'являтися. До радикалів відносились як правило патріоти та народовці, котрі хотіли надати національно-визвольній цій боротьбі більш рішучого характеру. Радикали критично ставились до діяльності як москвофілів, так і народовців. До радикалі відносились такі студенти українських кафедр як Іван Франко (Додаток А), Михайло Павлик, Остап Терлецький(Додаток В) та інші[28,с.2].

Так, можна зазначити, що Франко з Павликом видавали журнал «Громадський друг», котрий через численні преслідування від влади згодом змінив назву на «Дзвін», а потім на «Молот». Представники радикальної течії стояли на теоретичних засадах соціалізму, виступаючи на захисті соціальних інтересів селян та національних інтересів українців[55,с.15].

Також при розгляді цієї теми можна коротко зазначити біографії найвідоміших представників даних течій, особливостями становлення їхньої громадської та політичної позиції. Наприклад можна навести становлення О. Терлецького:

Остап Терлецький (див. додаток В) - український публіцист і літературознавець (псевд. В. Кістка, І. Заневич, Р. Мак), який належав до тієї ж когорти «каменярів», що й Іван Франко. Він був представником західноукраїнської молоді, яка займалася питаннями розвитку громадського та літературного життя України[71,с.13].

Народився Терлецький 5 лютого 1850 року. Відомо, що Терлецький народився в сім'ї священика, здобув достойну освіту, вільно володів німецькою, польською, англійською та французькою мовами. Будучи людиною високоосвіченою, Остап Терлецький протягом життя здійснював значний вплив на інтелектуальне життя молоді. Активна громадська діяльність та мужність Остапа Терлецького захоплювала Івана Франка[72,с.23].

Навчаючись у Львівському університеті, Терлецький вів активне громадсько-політичне життя. Як і інші студенти українських кафедр Терлецького можна назвати яскравим представником народовців, адже він відстоював українську національну ідею у тодішньому суспільно-політичному

житті Львова. Так, наприклад від час свого навчання в університеті, Терлецький виступив одним із засновників молодіжних народовських організацій, зокрема такої як «Січ», котру у 1874 – 1877 він очолив[72,с.35].

У своїх виступах на зборах «Січі» Терлецький завжди порушував важливі суспільно-політичні та економічні питання, котрі зачіпали український народ. Як він сам говорив: «чого варта політична та літературна незалежність без економічної».

За посередництва С. Подолинського та М. Драгоманова, Терлецькому вдалося взяти участь в археологічному з'їзді в м. Києві у 1874 році, як представнику львівського студентства. Там він познайомився із багатьма науковцями як українськими, так і зарубіжними. Також, йому вдалося налагодити постачання літератури до Львова для студентських бібліотек. Надихнувшись з'їздом, Терлецький намагався запозичувати «київський досвід» в організації роботи товариств, таким чином поліпшивши діяльність львівської «Січі»[71,с.37].

При розгляді на уроках історії розвитку шкільництва та вищої школи в Україні в XIX – на початку XX століття» доцільно визначити роль українського студентства та його боротьби за відкриття українського університету у Львові. Адже, як зазначається в дослідження, саме українське студентство Львова спромоглась зробити цю справу питанням загальнонаціональної ваги, завдяки своїй активності в цьому напрямку. Так, наприклад Левицький Кость так говорив про це: «боротьба за український університет стала альфою та омегою наших національних змагань»[33,с.41].

Підґрунтям до цієї боротьби стало розпорядження імператора, видане у 1871 році. Згідно з імператорським рескриптом (розпорядженням) від 7 липня 1871 року у Львівському університеті була відмінена як обов'язкова німецька мова навчання та зняті обмеження на використання польської та української мов. Таким чином, навчальний заклад став двомовним, з українською та польською мовами навчання. Однак поляки домоглися того, що в 1879 році мовою викладання в університеті була визнана одна польська [63 С. 46-47]. Невдоволені такою ситуацією українські студенти вже на своїх перших зборах у

1880 та 1884 роках висловлювалися за відкриття в університеті нових кафедр з українською мовою викладання [28,с.10].

«Молода Україна» - напівлегальна молодіжна організацію, заснована у Львові в 1899 році. Її учасниками були українські студенти Львівського університету та Львівської політехніки. До організації входили також інші студенти Чернівецького та Віденського університету тощо.

Утворено організацію було саме 13 липня 1899 року у м. Львові, на зборах українських студентів. На цих зборах також прийняли проєкт організації та визначили головний комітет у Львові, що увійшов в історію під назвою «Комітет десяти». Його членами (провідними діячами «Молодої України») були: Косевич Є., Темницький В., Старосольський В., Залітач М., Грабовський О., Мелень Т., Галушинський М., Крушельницький А., Цегельський Л., Крушельницький А., Горук С., Мелень Т. Вони також очолили редакційний комітет часопису «Молода Україна» (Додаток А), заснованого одночасно із організацією та сформованого восени 1899 року [18,с.45-46].

Слід зазначити, що члени цієї напівлегальної організації відстоювали ідею національної незалежності України. У редакційній статті-програмі «Товариші і Товаришки!», авторства Є. Косевича та В. Старосольського опублікованій у першому числі журналу «Молода Україна» було визначено основні теоретичні цілі і завдання «Молодої України»: «Символом сих ідеалів, стягом, що під ним спішити маємо у бій за наші ідеали, є для нас одно велике слово: Україна. ... готові ми до всякої посвяти та до найтяжчої боротьби, бо ціль наша висока, бо ідея наша свята і непорочна. Наша національна ідея, се не само питання мови, се не само питання етнографічної відрубності, се питання політичної незалежності нашого народу, повної соціальної справедливості, що його грімким голосом підняли поневолені та соціально упосліджені верстви...» [18,с.54].

Програмними засадами «Молодої України» були ідеї соборної незалежної України та соціальної справедливості: «Під сей бойовий стяг кличе грімким голосом вічевого дзвона «Молода Україна» всю українську молодь без різниці віку і полів по обох боках кордону, кличе у бій за найкращі ідеали людськості,

за ідеали правди і волі, що за них йшли на муки найліпші діти, найкращі сини нашого закріпаченого народу за свободну і незалежну Україну»[18,с.65-66].

Також можна вказати на те, що члени «Молодої України» підтримували товариські зв'язки з українськими студентами із університетів Києва, Харкова, Одеси та інших. «Молода Україна» співпрацювала із Лесею Українкою, діячами Революційної української партії: Д. Антоновичем, М. Русовим, В. Винниченко, М. Поршем та ін[18,с.121]. У 1900 році «Молода Україна» видала у Львові перше видання М. Міхновського «Самостійна Україна». Організація подібно як її кілька місяців молодша наддніпрянська посестра РУП, об'єднувала патріотичну молодь річних партійно–політичних напрямків[18,с.145].

Боротьбу за українських університет члени організації вели і за допомогою свого журналу, в якому публікували низку мотиваційних статей, котрі пропагувати за створення українських вищих шкіл. Саме «Молода Україна» виступила ініціатором не одного віча української академічної молоді, в яких молодь виявляла свою позицію щодо створення українських університетів тощо.

Також, при розгляді суспільно-політичного та соціально-економічного життя на українських землях можна в загальному охарактеризувати становище українського студентства та його роль в цьому контексті.

Окрім методу розповіді, важливо аби на уроках історії учні працювали з історичними першоджерелами. Це дозволить учням глибше пізнавати ту чи іншу історичну тему, розвине їх критичне мислення та навички аналізу, самостійної роботи, вибудові причинно-наслідкових зв'язків. Саме тому на уроках історії часто використовують уривки з історичних праць, історичних документів тощо.

В цьому контексті для активізації знань учнів можна навести цитату І. Франка зі вступного слова до другого видання брошури «Русь–Україна, а Московщина–Росія», 1916 року: «Коли в 1901 році трактувати всю українську справу під кутом історично–обосновано їдержавности було новиною, а для декого прямо диковиною, то сьогодні, в момент світової війни, котра видвигнула на світову арену й українське питання, ідея української

державности, як протипаги державності московській, а так само польській, не тільки є духовою власністю всіх свідомих українців, але й широкої європейської opinio — як наших приятелів і друзів, так і наших недругів і ворогів...»[55,с.27].

Після ознайомлення із цитатою можна запропонувати учням її н самостійне опрацювання з подальшим обговоренням в класі. Так, можна запитати питання наприклад : «Як думаєте про що автор говорить в цій цитаті?», «Чому він дотримується такої думки? Що його спонукало до такої позиції?», «Чи згодні ви з автором?», «Чи можна провести аналогію із сучасними подіями?» тощо.

Також, для закріплення знань учням можна надати короткий опис біографії одного або кількох з видатних українських студентів та запропонувати вгадати про кого йдеться в описі. Наприклад:

По закінченню гімназії вступив на філософський факультет Львівського університету. 1881 року став співзасновником «Кружка правників», був головою студентської організації «Дружній лихвар», почав працювати за невелику зарплату в товаристві «Просвіта». Під час навчання в університеті набув досвіду організаційної роботи, коли очолював студентське товариство «Дружній лихвар» у 1879–1880 роках, остаточно утвердився у своїх народовських переконаннях і став досить відомою особою серед народовців Львова та української студентської молоді (А. Чайківський).

Народився 8 червня 1847 року в селі Шляхтинці на Тернопільщині. Початкову освіту розпочав у місцевій сільській школі, а в 4-й клас пішов до німецької школи в Тернополі. Гімназія була німецькою, і українській мові відводилося лише дві години на тиждень. Незважаючи на утиски, національна свідомість молоді зростала, і в 1864 році з'явилась таємна молодіжна організація «Громада», до якої його залучив товариш [1, с. 13].

З ранніх років відзначався чіткою громадянською позицією та був надзвичайно активним в громадському житті. Участь у «Громаді» дозволила майбутньому науковцю глибше ознайомитись з працями відомих тогочасних діячів і проинятися проблемами української освіти та науки. Гімназист активно займались вивченням творчості Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова. У

1865 році я поступив до Львівського університету на філософський факультет, звідки і почалась його громадсько-політична діяльність (О. Барвінський).

Народився він 18 листопада 1859 року у містечку Тисмениця (сучасна Івано-Франківська область) в сім'ї священика народився. Перші кроки у державотворенні зробив ще навчаючись на юридичних факультетах Віденського та Львівського університетів, де як активний громадський діяч став одним з ініціаторів створення правничого гуртка - фактично першого професійного об'єднання українських правників на західноукраїнських землях [63, с. 25].

Його доповідь «Про Руську правду», виголошена на засіданні гуртка, була опублікована в журналі «Зоря» 1882 року. Гурткова діяльність була пов'язана з виробленням української юридичної термінології, яка знайшла своє завершення у виданому німецько- українському юридичному словникові 1893 року. Після закінчення навчання відкрив у Львові адвокатську колегію, де, одним із перших, став писати українською мовою скарги і подання до суду.

Свою активну громадську діяльність розпочав у товаристві «Просвіта», а саме, він став ініціатором перетворення «Просвіти» з просвітнього товариства на просвітньо- економічне, створивши її новий статут у 1890 році. Крім того, він брав участь у створенні низки інших українських громадських інституцій, зокрема: товариства українських ремісників «Зоря»; першого на західноукраїнських землях споживчого кооперативу «Народна торгівля»; Крайового союзу кредитового, Крайового союзу ревізійного тощо. (К. Левицький).

Народився 27 серпня 1856 року в присілку Війтова гора (Слобода) села Нагуєвичі Самбірського округу Королівства Галичини та Володимирії. У 1875 році, закінчивши Дрогобицьку, вступив на філософський факультет Львівського університету, де вивчав насамперед класичну філологію та українську мову й літературу. У 1875 році став членом «Академічного Кружка». У журналі «Друг» публікував свої перші оповідання з бориславського циклу, повість «Петрії і Довбушуки» та значну кількість поезій[55,с.11-15].

У липні 1877 році його заарештували за «соціалізм» і за зв'язки з Михайлом Драгомановим, що нібито був організатором таємних гуртків серед

молоді. Суд обвинувачував його у приналежності до таємного товариства. Обвинувальний акт виходив із того, що «соціалістична пропаганда існувала, а оскільки вона переслідувалась урядом, то для ведення її створювались таємні товариства». (І. Франко).

Також, для активізації учнів на уроці можна спробувати поділити їх на команди, роздати кожній команди по одній постаті львівського студентства українських кафедр та запропонувати кожній команді виступити із коротким описом досягнень тої постаті, яка була завданням тої чи іншої команди. Таким самим чином можна змодельовати проблемну ситуацію або задати проблемне питання, тезу та поділити учнів на умовні команди – суспільно-політичні течії того часу : «москвофілів», «народовців», «радикалів» тощо.

Після чого висвітлити проблему: «Україна має всі підґрунтя до встановлення своєї незалежності та державності», або «Український університет у Львові повинен створитись» чи іншу проблемну тезу. Після чого учні мають її обговорювати, дискутувати, притримуючись міркувань того руху, назвою якого носить його команда.

Таким чином, учні не лише краще пізнають відмінності між цими течіями, але й вдосконалять свої знання з цієї теми. Також це сприятиме розвитку х комунікативних навичок, навичок роботи в групах, в вмінні дискутувати та відстоювати власну позицію тощо.

В контексті цієї теми також можна запропонувати виховний захід. Наприклад до відзначення дня народження І. Франка. Для цього можна запропонувати учням підготувати кроткі виступи з такими темами: «Біографія Франка», «Суспільно-політична діяльність Франка», «Творчий здобуток Франка», «Франко як студент української кафедри львівського університету», «Значення діяльності Франка для сучасної України» тощо.

На самому виховному заході учні можуть представити підготовлені доповіді, після кожної доповіді вступаючи в невеличке обговорення. Під кінець виховного заходу вчитель може підбити підсумки та узагальнити всю інформацію. Під кінець вчитель може задати дискусійне питання: «Хто для мене

І. Франко?» та запропонувати кожному учню в одному реченні відповісти на це питання.

Також, тема українського студентства вищих шкіл Львова у ХІХ – на початку ХХ століття є актуальною для глибокого її вивчення на шкільних факультативах із історії України, на яких учні зможуть глибше дослідити стан тогочасного українського студентства, його роль в громадському, культурному та суспільно-політичному житті того часу, а також роль студентства у розвитку вищої школи Львова зокрема.

ВИСНОВКИ

На межі XIX–XX століття Львів став одним із впливових та престижних освітніх центрів не тільки Галичини, але й Центрально-Східної Європи. Починаючи від другої половини XIX століття, на прохання місцевого населення місцевими органами приймалася низка розпоряджень, щодо створення цілого ряду вищих навчальних закладів, які не дивлячись на довгий період становлення досі успішно функціонують, а також продовжують визначати тенденції сучасної вищої освіти.

Із бурхливим розвитком просвітництва, вищої освіти на території Львову, активізувались різного роду громадські та суспільно-політичні течії, до яких активно долучалося і українське студентство. Так, серед студентів активно поширювалась ідеї народовства, котрі лягли в основу створення ще одної течії радикалів. Також розвивалося москвофільство. При навчанні в університеті студенти активно створювали молодіжні організації так як «Академічне братство», «Молода Русь», «Молода Україна» тощо.

Громадсько-політична, культурна та освітня активність студентів українських кафедр того часу була представлена такими відомими діячами як І. Франко, А. Чайківський, К. Левицький, О. Терлецький, В. Барвінський, О. Барвінський та інші. Активність студентів українських кафедр базувалась саме на прагненні до відстоювання української національної ідеї, культури та історії, що характерним є для тієї епохи. Студенти активно долучалися до українського національно-визвольного руху долучаючись і до громадсько-політичних рухів та партій, зокрема таких як РУРП та УСДП. Багато з цих випускників активно долучалися до діяльності таких великих товариств як «Просвіта», НТШ, «Січ» тощо.

Слід підкреслити, що заснування в кінці 90-х років XIX століття таємної організації «Молода Україна», початок боротьби за відкриття у Львові українського університету ознаменували початок нового етапу в житті українського галицького студентства. На початку XX століття спостерігалася помітна активізація політичних процесів у Галичині. На цьому фоні відбулося

значне пожвавлення суспільно-політичної діяльності студентства. У першу чергу, це стосується боротьби за український університет.

З висуненням студентами вимоги відкриття у Львові українського вищого навчального закладу, ця справа поступово стала справою всіх галицьких українців. Заходи, пов'язані з нею, які проводили студенти, постійно підштовхували до активних дій українських парламентарів, служили значним консолідуючим чинником для всіх верств галицького суспільства. Внаслідок чого у 1814 році було прийнято рішення про заснування українського університету у Львові.

Таким чином, можна зазначити, що українське студентство вищих шкіл Львова у ХІХ – на початку ХХ століття стало вагомим елементом загальних національних змагань українського народу. Українські студенти стали вагомим рушієм пропагування національної ідеї України та відповідних змін, в тому числі і в питаннях заснування українського закладу вищої освіти. Саме студентська активність спромоглась винести питання утворення українського університету в Львові на загальнонаціональні масштаби, таким чином подібні рухи в інших містах.

Отже, як висновок слід зазначити, що тема українського студентства вищих шкіл Львова у ХІХ – на початку ХХ століття є актуальною для використання її матеріалів на шкільних уроках з історії України. Попри свою специфіку, ця тема доторкається до низки важливих тем, котрі вивчаються в сучасній школі. Серед них можна виділити такі як «Суспільно-політичні течії, які сформувались на західноукраїнських землях в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття», «Розвиток шкільництва та вищої школи в Україні в ХІХ – на початку ХХ століття» та інші. Ця тема може бути важливим елементом таких уроків, таким чином зобразивши роль українського студентства в цих історичних процесах. Її можна подати у формі рольових ігор, квестів, методу «Мозковий штурм», ін. методів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані документи і матеріали

1. Витоки та етапи становлення Національного університету «Львівська політехніка». URL: <http://www.lp.edu.ua/200/istorychna-dovidka> (дата звернення - 23.03.2022).
2. Ганіткевич Я. Історичні етапи найстарішого в Україні Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького. URL: <http://ntsh.org/content/ganitkevich-yaroslav-istorichni-etapi-naystarshogo-v-ukrayini-lvivskogo-nacionalnogo> (дата звернення - 12.02.2022).
3. Державна національна програма «Освіта»: (Україна ХХІ століття): К., Райдуга, 1994. 180 с.
4. Друге віче української академічної молодіжи. *Молода Україна*. 1900. Ч. 8. С. 299-304.
5. Заява української молодіжи до академічного Сенату в часі слідства. *Молода Україна*. 1901. Ч. 11-12. С. 448-449.
6. І.Франко, мемор. об'єкти, вірші, присвяч. письменнику] / Роман Пастух. — Дрогобич: Посвіт, 2016. 239 с.
7. Косевич Е. Ще раз самостійна Україна (Гльоси до статті «Буковини» п. з. Українська держава). *Молода Україна*. 1900. Ч. 7. С. 258.
8. Львівський державний університет імені Івана Франка. 1661–1999: Матеріали щодо надання статусу «національний»: Л., 1999.
9. Перші 100 років в історії Львівського медичного університету. URL: <http://photo-lviv.in.ua/pershi-100-rokiv-v-istoriji-lvivskoho-medychnoho-universytetu/> (дата звернення – 01.04.2022) .

Наукові праці

10. Бабіна О. Молодіжний рух за поліпшення гімназичної освіти (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). *Рідна школа*. 1998. № 7/8. С. 74-75.

11. Баран А. "Діяльність депутатів-українців австрійського парламенту зі створення українського університету у Львові" *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016, №4. С. 12-15.
12. Благий В. Структура та викладацький склад вищих шкіл Львова на початку ХХ ст. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2000. Вип. 35–36. С. 207–220.
13. Благий В. Студентки Львівського університету в 1897–1914 роках. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1998. Вип. 33. С. 132–138.
14. Благий В. Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історикосоціологічний аспект: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України»; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка: Львів, 2003. 19 с.
15. Благий В. Українська студентська преса Галичини (60-ті рр. ХІХ ст. - 1914 р.): історико-бібліографічний огляд. Збірник праць Науково-дослідного центру періодики: Львів, 1999. Вип. 5. С. 449-450.
16. Благий В. Преса москвофільського студентства Галичини початку ХХ ст. Українська періодика: історія і сучасність. Доп. та повід, п'ятої Всеукр. наук,- теорет. конф. 27 - 28 листопада 1998 р.: Львів, 1999. 57с.
17. Борчук С. Старосольський у студентському русі західних українців наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. *Українознавчі студії*. №4-5 2002-2003. С. 196 – 201.
18. Гурак І. «Молода Україна»: студентство у суспільно-політичному житті Галичини (60-ті рр. ХІХ – початок ХХ ст.): Івано-Франківськ, видавництво ПП Третяк І. Я., 2007. 280 с.
19. Гурак І. Суспільно-політична діяльність українського студентства Східної Галичини на початку ХХ ст. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Випуск Х-ХІ. 2006. С. 20 – 28.
20. Дутчак І. Боротьба за український університет у Львові (1899 - 1902 рр.). Питання історії України. Збірник наукових статей. Чернівецький Державний університет ім. Ю.Федьковича. Кафедра історії України. Т. 2: Чернівці, 1998. С. 64.

21. Жерноклеєв О. Національна ідея «Молодої України» (1900 - 1903) // Галичина: науково-просвітній краєзнавчий часопис. - 1997. - № 1. - С. 32.
22. Жук О., Зінкевич Р. Історія Львівської політехніки. URL: <http://www.logos.biz.ua/proj/lpi/pdf/8-27.pdf> (дата звернення 01.04.2022).
- 23.3 історії становлення студентського руху: минуле і сьогодення. *Матеріали міжвузівської студентської науково-практичної конференції* (Київ, 21 лютого 2020 року). 120 с.
24. Зеленська Л., Золотухіна С. Реалізація принципу колегіального управління у вітчизняних університетах ХІХ століття. *Історико-педагогічний альманах*. 2009. №2. С. 52-57.
25. Зіменковський Б., Гжегоцький М., Луцик О. Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784–2009: Львів, 2009. 452 с.
26. Іздебська В. Студентське самоврядування як чинник формування самосвідомості молоді. *Рідна школа*. 2000. № 11. С. 26–28.
27. Іздебська В. Ціннісні орієнтації особистості в контексті духовного світу студентства. *Рідна школа*. 2002. № 4. С. 18–21.
28. Історія та історики у Львівському університеті (до 75-ліття створення історичного факультету): за редакцією Л. Зашкільняка, П. Серженги: Львів, Видавництво «Паіс», 2015. 412 с.
29. Історія України: Відп. ред. Б.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев: Львів, 2003. 215 с.
30. Качмар В. "Питання про створення українського університету у Львові в австрійському парламенті на початку ХХ ст.", (Львів: місто – суспільство – культура. Збірник наукових праць: За ред. М. Мудрого. Вісник Львівського університету. Серія історична. Спеціальний випуск, 1999, С. 421–430.
31. Качмар В. "Справа українського університету на тлі польсько-українських суперечностей у Галичині 1901-1908 рр.". *Проблеми слов'янознавства*. 2002, №52, С.132–142.

32. Качмар В. "Суспільно-політичне відлуння сецесії українських студентів з Львівського університету в грудні 1901 року". *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1999, №34, С.289-301.
33. Качмар В. За український університет у Львові. Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX - початок XX ст.): Львів, 1999. С. 42-44.
34. Качмар В. За український університет у Львові: Ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX – початок XX ст.). Л., 1999.
35. Качмар В. Львівський національний університет, львівський національний університет імені Івана Франка. Енциклопедія історії України: Т. 6. Інститут історії України: К., В-во "Наукова думка", 2009. 790 с.: іл..URL: http://www.history.org.ua/?termin=Lvivsky_Natsionalny_universyte (дата звернення – 30.03..2022).
36. Качмар В. Львівський університет у 1784–1918 роках: організаційні, освітньо - наукові та національні трансформації. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук: Львів ,2021.49 с.
37. Качмар В. Суспільно-політичне відлуння сецесії українських студентів з Львівського університету в грудні 1901 р. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1999. Вип. 34. С. 289.
38. Квас О., Клим В. З початків українського стрілецького руху в Галичині. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.): Мюнхен - Львів, 1994. 159 с.
39. Кірдан О. Історіографія проблеми управління вищими навчальними закладами України XIX – початку XX століття. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. «Педагогіка і психологія» : зб. Статей. 2011. Вип. 31, ч. 1. С. 119–125.
40. Кірдан О. Організація управління громадськими та приватними вищими начальними закладами України (остання чверть XIX – початок XX століття) Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр.

- Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. 2011. Вип. 4, ч. 2. С. 246–252.
41. Кірдан О. Особливості нормативної регламентації управління діяльністю студентів в університетах України другої половини XIX – поч. XX століття. Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : матеріали X Ірпінських міжнар. наук.-пед. читань : у 4-х ч. – Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2012. Ч. 2 (секції 3, 4.) С. 409–420.
  42. Кірдан О. Роль попечителя Київського учбового округу в управлінні університетом Св. Володимира (1832–1839 рр.). Історикопедагогічний альманах. 2010. № 2. С. 59–63.
  43. Кірдан О. Теорія і практика управління вищими навчальними закладами України (XIX - початок XX століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01: Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2017. 39 с.
  44. Клименко Н. "Іван Крип'якевич як особистість і науковець (за новими джерелами)". *Український історичний журнал*. 2012, № 6, С. 96-110.
  45. Ковалюк Р. Національно-патріотичний рух студентської молоді Галичини в 1900 - 1914 роках. *Галичина: науково-просвітній краєзнавчий часопис*. 2002. № 8. С. 35.
  46. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. XIX - XX ст.: Львів, 2001. 161 с.
  47. Кугутяк М. Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848 - 1918). Науковий збірник Українського Вільного університету. *Матеріали конференції "Український Вільний Університет з минулого в майбутнє. До 70-річчя з часу заснування"*. Львів, 13 - 14 лютого 1992 р.: Мюнхен - Львів, 1993. С. 19.
  48. Левицька Н. Студентство в національно-визвольному русі України наприкінці XIX – на початку XX ст.: К., 1998. 25 с.

- 49.Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 рр.: Львів: накладом власним з друкарні оо. Василіан у Жовкві. 1926, 543 с.
- 50.Лукачівська І. Становлення вищої освіти в галичині: особливості, тенденції, напрями (кінець XIX – початок XX ст.).URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8581/1/luchakivska.pdf> (дата звернення – 04.03.2022).
- 51.Луцик Р. Журнали галицко-русскагостуденчества (историко - библиографический очерк). *Вешняводы. Сборник статей посвящань їх шестидесятилетию обществарусских ьстудентов «Другь» («Академический кружок»).* 1871 – 1931: Львовь, 1932. С. 110-112.
- 52.Макарчук С. Етносоціальне розвиток і національні відносини на західноукраїнських землях в період імперіалізму: Львів, Вища школа. 1983, 99 с.
- 53.Малик Я. Громадсько - політична діяльність Павла Крата. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Історичні науки.* 2007, №9, С. 267-274.
- 54.Матеріали до української етнології. Т. 18. Етногр. коміс. Наук. т-ва ім. Шевченка у Львові.: Накладом Наук. т-ва ім. Шевченка, 1909. 284 с.
- 55.Мойсей української літератури: Матеріали присв. 150-річчю від дня народж. видат. укр. письменника І. Я. Франка: Ред.: О. І. Кізян, М. Г. Спиця; Упр. культури і туризму Вінниц. Облдержадміністрації: Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, 2006. 56 с.
- 56.Нагачевська З. Вища освіта української молоді у змісті діяльності представників Східної Галичини в австрійському парламенті наприкінці XIX – на початку XX століть. *Освітні обрії.* 2021. Т. 52. № 1. С. 16-21.
- 57.Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті: К. , Шкільний світ, 2001. 200 с.
- 58.Онацький Є. Франко Іван. Українська мала енциклопедія : Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині, Буенос-Айрес, 1967. Т. 8. С. 1989-1993.

- 59.Ониськів М. Коцко Адам Андрійович. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т.: Тернопіль, Видавничо-поліграфічний комбінат "Збруч". 2005. Т. 2, 205 с.
- 60.Райківський І. Українське національне відродження кінця XVIII – початку XX с. Івано-Франківськ, Галичина, 2000, №4, 36 с.
- 61.Расевич В. Митрополит Андрей (Шептицький) і проблема національно-політичної консолідації українців (1900–1918 роки): Львів, Ковчег. 2000, №2), С. 212–223.
- 62.Сарбей В. Національне відродження України //Україна крізь віки в 15 т. Т. 9.: К., 1999. С. 187-209.
- 63.Стинська В. Львівський університет на початку XX століття: осередок наукового та політичного життя студентства. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2001. Вип. IV-V. С. 200.
- 64.Сухий О. Російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців XIX - початку XX ст. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук / 07.00.01 - Історія України.: Львів, 2004С. 23 с.
- 65.Терлецький Остап Степанович. Філософський енциклопедичний словник: В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.: Київ, Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України,Абрис. 2002. 742 с.
- 66.Трибулькевич А. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917-2010 рр.). монографія: Одеса. 2016. 454 с.
- 67.Український радянський енциклопедичний словник у 3 т: гол. ред. М. П. Бажан.: К., Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1968. Т. 3. 856 с.
- 68.Українські часописи Львова 1848 - 1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: У 3 т. Т. 2. 1901 – 1919: Львів, 2002.506 с.
- 69.Фартушний А. Українська національна ідея як підстава державотворення: Львів, 2000. 308 с.

- 70.Шаравара Т. Дорадянська історіографія університетських реформ другої половини XIX – початку XX століття у Російській імперії. *Українознавство*. 2011. - №1. С. 99-103.
- 71.Шкраб'юк П. Терлецький Остап Степанович. Енциклопедія історії України у 10 т.: редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Інститут історії України НАН України: К., Наукова думка, 2013. Т. 10. 784 с.
- 72.Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка. Л., 2011. Т. 1 2014. Т. 2.
73. Redzik A. Prawo prywatne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. — Warszawa: C. H. Beck, 2009. 411 s.
74. Universitati Leopoliensi, Trecentesimo Quinquagesimum Anniversarium Suae Foundationis Celebranti. In Memoriam. Praca zbiorowa / Polska Akademia Umiejętności.:Kraków, 2011. 531 s.
75. Himka J. Priests and Peasants: The Greek Catholic Pastor and the Ukrainian National Movement in Austria, Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes, Vol. 21, No. 1 (March 1979), P. 13.
75. Wołczański J. Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza 1918-1939. Kraków, 2002. 676 s.

Навчально-методична література

76. Баханов К. Традиції та інновації в навчанні історії в школі. Дидактичний словн.-довід.: Запоріжжя, Просвіта, 2002. 108 с.
77. Вороліс М. Г. Методика викладання історії в середній загальноосвітній школі. М. Г. Вороліс. Вінниця: ВДПУ, 2005. 100 с.
78. Дубінський В. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник для організації самостійної роботи студентів історичного факультету. 2-е вид., виправлене і доповнене: Кам'янець-Подільський, 2019. 86с.
79. Наволокова Н. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: Харків, 2009. 176 с.
80. Пометун О. Методика навчання історії в школі: К., Генеза, 2006. 328с.

Додатки

Додаток А

ЗА ВІЛЬНУ І НЕЗАЛЕЖНУ УКРАЇНУ!

МОЛОДА УКРАЇНА

НЕЗАЛЕЖНЕ
МОЛОДІЖНЕ
ВИДАННЯ

1990 6 ЧИСЛО

СТЕПАН ХМАРА
ТИЖДЕНЬ, ЯКИЙ МОЖЕ ЗМІНИТИ УКРАЇНУ

Закінчуються останні дні переламної кампанії, які утілювали масові напруження. Відчуваючи загрозу втрати своєї позиції, політичний трест КПСУ конвульсивно чиниться за стерно влади на потопачому кораблі. У комуністів немає жодних шансів повільно зм'якшити близьку до катастрофи комплексну кризу і виступити ту антигосподарську і національно-продиріпливу систему, яка стала дитиною-самоцвітом устані радянського та зачепленої політичної практики лєнінізму.

Настає остання фаза розвитку ракової пухлики ХХ століття – комуністичної системи. Чим швидше пройде її відторгнення, тим швидше настане й відновлення. Сате затягування переходу владі від комуністів до демократичних сил народу може мати катастрофічні наслідки для всього суспільства. Така катастрофа може настати, якщо і на цих виборах комуністи отримають більшість у Радах, бо акада і надалі залишатиметься в руках партпарату, неспроможного виступити з кінця суспільства. Що там не говорили, але віддані особистості серед комуністів винятки, а на Україні – не й рідкісні. Слова може йти лише про те, що є білі, чи менш поодинокі чорні, але для всіх комуністів притаманні суспільні риси: по-перше – це люди з залуженим політичним мисленням, яке не дозволяє їм правильно орієнтуватися у сучасному світі;

по-друге – це часто люди, не позбавлені страху і самотності, тому й замикаються в рядах КПСУ; Третя група – це відверті негідники, або навіть люди з кримінальним психологієм, що складають абсолютну більшість партпарату і заохочені своїми привілеями.

Нормальним людям кині вже ніщо не перешкоджає покинути партію, обійти мільйонами влохнів. Слід знати, що КПСУ, навіть стільки політичним мерганням, у боротьбі за владу зміє майстерно використовувати будь-яку науку тактики свого вождя і вчителя лєніна. Здається парадоксальним, що абсолютна сфокусована партія може при допомозі підступної тактики на деякий час одвернути владу в своїх злочинних руках. З одного боку вона намагався здійснити велику політичну махінацію, демоморально хвилює під чужі демократичні гасла та проникає в нові суспільні структури і захоплює там почесні позиції. З другого боку вкладається до масового шантажу погрозами застосувати насильство. Тобто використовує тиранію для неї метали: брехню і терор.

Така діяльність спиткала і масову організацію на Україні – НРУ, драматичним полягає в тому, що туди хланули комуністи. Їм вдалося в багатьох випадках захопити керівні посади і, таким чином, перо-лізувати демократичні ініціативи мас. Така ситуація склалася, зокрема, у Львівській області в районі НРУ. Партпарату вдалося через деякі керівні фігури маніпулювати однією знайомою філією.

Партія цинічно заликає до єдності всіх суспільних сил і одночасно демонструє своє злочинне обличчя, вилізуючи справжній напад на останньому плекумі ЦК КПУ. Шантаж підтримується розповсюдженням різноманітних чуток про можливість погромів, запровадження особливого стану і навіть пробирами репресивними заходами /арешт групи студентських активістів у Києві/. Розрахунок очевидний: зібрати хмало народної активності в останній тиждень перед виборами і одночасно вилізати їх. Цей тиждень може стати вирішальним і визначальним для останнього десятиріччя ХХ ст. Це є унікальна можливість вилізати вибори, якщо владі вдалося зламати психологічний бар'єр страху і змінити страусову тактику більшої громадських активістів. Це стане можливим, якщо вони тро-зупиняться, що не тактика страусів, а повільна переламна діяльність організованого йшли на вибори. Партпарат принесе успіх. В сучасну пору на Україні – це реальність, яку гріх не використовувати.

ВІД РЕДКОЛЕГІ!

Читачів можливо зливає нова система нової газети. Дякую, напевно, почне головати новий кол у СНУ, ініі – про окрепатіам і демократії. Тому ми мусимо авторитетно заявити: ніякого розколу не відбулося. Члени редакції і наші автори шантажували членами СНУ і виходили з організації, начебто й не збиралися.

Ресторганізувати газету в незалежній молодіжній пресовій органі нас заставляли деякі з тих тривожних тенденцій і опозиційному процесі, нова підступна тактика КПСУ, на халь, має свої клони: націоналізм і фактично смертельний гук тому кораблю. Негативні процеси трохи проявлялись і в СНУМ зуніа переламі випродування більшовицької провокацією, але гарантія, що ми востаннє і в друге, нема. Тому редгрупа вирішила застрахувати газету, оскільки саме на неї були спрямовані удари людей, що хотіли розвинути СНУ.

Джерело: <https://ukrnationalism.com/the-nationalist-movement/book/periodicals-book/2095-moloda-ukraina.html>

Додаток Б

І. Франко

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%AF%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87

Додаток В

О. Терлецький

Джерело: <https://zbruc.eu/node/32366>

Додаток Г

Урок № 27

07.04.2022

9 клас

Тема: Русофіли («москвофіли») і народовці («українофіли»). Роль львівського студентства в цих рухах. «Молода Україна».

Мета:**навчальна:**

- з'ясувати роль руху народовців та русофілів в суспільно – політичному житті західноукраїнських земель; */інформаційна*
- охарактеризувати діяльність суспільно-політичних течій, що сформувались на цих землях, її значенням для України; */інформаційна*
- визначити основні відмінності між цими рухами; */інформаційна*
- проаналізувати роль львівського студентства в суспільно-політичних рухах XIX- початку XX століття; */інформаційна*
- виявити основні риси діяльності «Молодої України». */інформаційна*

розвивальна:

- розвивати в учнів вміння самостійно висловлювати власну думку (на основі відповідей на отримані запитання); */мовленнєва*
- розвивати вміння встановлювати причинно – наслідкові зв'язки; */інформаційно - хронологічна*
- розвивати в учнів вміння працювати у групі; */соціальна*
- розвивати в учнів вміння аналізувати історичні документи; */інформаційна*
- вдосконалювати в учнів вміння працювати з документами.; */інформаційна*
- розвивати в учнів вміння та навички з орієнтації в історичному просторі. */інформаційна*

виховна:

- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей ,міркувань(на основі усних відповідей). */мовленнєва*
- виховувати вміння працювати у колективі */хронологічно-логічна*
- формувати навички роботи з ілюстраціями у підручнику. */інформаційна*
- виховати в учнів негативне ставлення до будь-яких проявів насильства. */громадянська*
- виховувати почуття причетності до історії України. */громадянська*
- виховувати інтерес до історії та загальнолюдських цінностей. */громадянська*
- вчити пам'ятати і поважати минуле ,усвідомлювати ,що без знання і розуміння минулого немає майбутнього. */громадянська*
- формувати історичну пам'ять. */логічна*

Тип уроку: комбінований

Основні дати: .1859р., 1860 р., 1861 р., 12.07.1899 р.

Основні поняття: русофіли, народовці, «Молода Україна».

Обладнання: ноутбук, проектор.

План

1. Суспільно -політичний рух післяреволюції 1848-49 років
2. Русофіли (москвофіли)
3. Рух народовців
4. Роль студентства в цих рухах у XIX – на початку XX століття. Студентська організація «Молода Україна».

Хід заняття

Час	Етап проведення заняття	Навчально-вихована діяльність вчителя	Навчально-вихована діяльність учнів	Примітки
1 хв.	I. Організаційний етап	Привітання та перевірка присутніх.		
3 хв.	II. Етап мотивації	Він був як полум'я. Його рядки — Дзвінки і небезпечні, наче криця, Переживуть і жито, і пшеницю, І хліб, і сіль, і війни, і віки. Задається питання: Про кого, на вашу думку, цей вірш? Як автор говорить про Т. Шевченка?		
4 хв.	III. Етап актуалізації знань	Фронтальне опитування	1. Проаналізуйте суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель у другій половині XIX – на початку XX століття. (Андрусак) 2. Проаналізуйте яку роль в цьому відіграв Львів? Чому? (Костецька) 3. Чим був обумовлений розвиток таких течій як русофіли? Народовці? (Шопа) 4. На вашу думку, багато студентів доєдналися до цих рухів? Так/Ні? Чому? (Савчук)	логічно – хронологічна логічна логічна логічна
22 хв.	IV. Вивчення нового матеріалу	1.Суспільно-політичний рух після революції 1848-49 рр. Після революції в центрі суспільно-політичного життя Західної України стало національне питання. Його складність полягала в тому, що зі своїми національними вимогами в Галичині виступали не тільки українці, але й поляки. /інформаційна Після поразки у війні з П'ємонт та Францією 1859р. в Австрії у 1860 р. відновлено Конституцію; 1861 р. реформовано	1. Якими були результати революцій в Австро-Угорщині в 1848-49 рр.((Клюс) 2. В чому була суть конституційної реформи 1867р. в Австрійській імперії? (Побігун) 3. Чи були рівною мірою захищені національні інтереси поляків та українців у Галичині? (Горганюк)	логічно х хронологічна логічна логічна

		адміністративно-територіальний устрій – автономні краї з сеймами. /інформаційно-хронологічна За умов наростання айстро-російського протистояння Австрія задовольнила інтереси поляків: виборча система забезпечувала полякам значну перевагу в крайовому сеймі (діяв з 1861р.); намісник з поляків; польська мова офіційно стала мовою освіти й управління (1869 р.) /інформаційна 2. Русофіли (москвофіли) Старорусини – культурницька та суспільно-політична течія в українському русі на Західній Україні. /інформаційна Вважали український народ частиною руського (нащадки К.Р.); русофіли, москвофіли – течія у старорусинському русі, яка сформувалась у середині ХІХ ст., українців вважали частиною російського народу, українську мову – діалектом російської; вирішення національних проблем українців вважали можливим тільки за допомогою Росії. /інформаційна 3. Рух народовців Народовці – суспільно-політична течія в українському русі на західноукраїнських землях; виникла в другій половині ХІХ ст.; визнавали факт існування українського народу і української мови, свою діяльність спрямували на захист національних інтересів	4. Хто такі «русофіли»? (Пелешин) 5. Коли сформувалась ця течія?(Олінкевич) 6. Хто такі народовці? (Мельник) 7. Коли виникла ця течія? (Матійчин)	логічна хронологічна логічна хронологічна

	українців. /інформаційна 4. Роль студентства в цих рухах у XIX – на початку XX століття. Студентська організація «Молода Україна». В кінці XIX – на початку XX століття питання утворення українського університету у Львові набуло широкого поширення серед українського студентства та інтелігенції міста. Вихідним моментом у змаганнях за український університет став кінець XIX століття. Ідея організації української вищої школи у Львові набула тоді суспільного резонансу; значною мірою вона була обґрунтована теоретично і розглядалася в «Молодій Україні», «Просвіті», Науковому товаристві імені Т.Шевченка, Народній раді та інших українських організаціях. /інформаційна Українське студентство Львова спромоглась зробити цю справу питанням загальнонаціональної ваги, завдяки своїй активності в цьому напрямку. Так, наприклад Левицький Кость так говорив про це: «боротьба за український університет стала альфою та омегою наших національних змагань». /інформаційна 13 липня у 1899 році було засновано «Молоду Україну» - напівлегальну молодіжну організацію. Її учасниками були такі українські студенти Львівського університету та Львівської політехніки. До організації входили також інші студенти Чернівецького та Віденського університету	8.У чому полягала принципова відмінність у позиціях народовців і москвофілів? (Гайнюк) 9.Чому саме українське студентство так активізувалося в цей час? Які чинники на це вплинули? (Перекицей) 10. Коли було засновано «Молоду Україну»? (Григоряк)	логічна логічна хронологічна

		тощо. <i>/інформаційна</i> Програмними засадами «Молодої України» були ідеї соборної незалежної України та соціальної справедливості: «Під цим бойовим прапором вся українська молодь, незалежно від віку та статі по обидва боки кордону, гучним голосом вічного дзвону кличе «Молоду Україну», закликає до боротьби за найкращі ідеали людства, за ідеали правди. і волю, за яку найкращі діти сини нашого поневоленого народу за вільну і незалежну Україну». <i>/інформаційна</i> Важливим аспектом діяльності організації була боротьба за створення українських вищих шкіл у Львові, Східній Галичині. Цю боротьбу члени організації вели і за допомогою свого журналу, в якому публікували низку мотиваційних статей, котрі пропагувати за створення українських вищих шкіл. Саме «Молода Україна» виступила ініціатором не одного віча української академічної молоді, в яких молодь виявляла свою позицію щодо створення українських університетів. <i>/інформаційна</i>		
5 хв.	V. Етап систематизації та узагальнення	Усний колоквіум по вивченій темі.	Запитання (всі): • В чому суть народовської течії? • В чому суть москвофільської течії? • Назвіть представників народовців. • Інтереси яких верств населення представляли течії? • Які організації були засновані народовцями?	

			• З якою метою було створено «Молоду Україну?» • Чому студентство так активізувалося в громадському та спільно-політичному житті? • Що львівське студентство змогло досягти? Завдяки чому?	
7 хв.	VI. Закріплення вивченого матеріал	Давайте поділимося на дві великі групи: «москвофілів» та «народовців». Учням задається проблемне питання: «Україна має всі підґрунтя до встановлення своєї незалежності та державності», або «Український університет у Львові повинен створитись»	Учні, відповідно до тої команди, до якої вони належать мають спростовувати або підтверджувати тезу, запропоновану вчителем.	
1 хв.	VII. Д/З		Опрацювати матеріали підручника та виконати завдання до нього. Також, підготувати короткі виступи про видатних українських студентів львівських університетів. На вибір: І. Франко, А. Чайківський, К. Левицький, О. Терлецький, В. Барвінський, О. Барвінський та інші	